ЧЫЛА ЭЛЛАСЕ ПРОЛЕТАРИЙ-ВЛАК, УШНЫЗА!

МАРИЙ КОММУНА

1918 ий 1 октябрь годсек лектеш

КПСС Марий обкомын, МАССР Верховный Советын да Министр-влак Советын органышт

№ 30 (18412) | 1990 ий 4 февраль, рушарня | Акше 3 ыр

Шахтер-влак дене мутланымаш

КПСС ЦК-н Генеральный секретарьже, СССР Верховный Совет Председатель М. С. Горбачев 2 февральыште эльыште илыше пўйым лукмо тўҥ кундемласе шахтер-влакын кугу группышт дене вашлийын. Шўмчоным почын мутланыме годым перестройка, общественный да партийный илышыште дене кылдалтше тўҥ проблемылам тарватыме.

«Якутуголь» производственный объединенийысе «Нерюнгринский» разрезын пойдарыше фабрикыжын профкомжын председательже С. А. Дубинин, тиде объединений гычак «Кангаласский» разрезын экскаватор дене ыштыше машинистше Н. М. Пастухов, «Кочегарка» шахтын мастер-взрывникше, «Артемуголь» объединенийысе ышыше коллективын советшын председательже К. Г. Фисенко, «Свердловантрацит» производственный объединенийысе горно-монтажный управленийысе участкын механикше А. В. Фомин шке шонымашышт дене палдареныт, критический замечанийым да ой-каҥашым луктын каласеныт.

Пытартышлан М. С. Горбачев ойлен да шуко йодышлан вашештен.

Вашлиймаште КПСС ЦК Политбюро член СССР Министр-влак Совет Председатель Н. И. Рыжков, КПСС ЦК Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС ЦК секретарь И. Т. Фролов участвоватленыт.

(ТАСС).

1990 ий 4 март— сайлыме кече

ИЗБИРАТЕЛЬ ДЕНЕ ВАШЛИЙМАШ

ЗВЕНИГОВО. 115-ше №-ан Медведево национально-территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак районысо избиратель-влак дене вашлийыныт. Чон почын мутланымаш партий райкомын заседаний залыштыже эртен. Кандидат-влак Ю. И. Зубков, В. И. Ильин, Г. Н. Петухов, И. И. Лобанов, В. А. Федоров, В. П. Стрельников да Г. С. Щербаков шке программышт дене палдареныт. Нуным тўткын колыштмеке, еҥ-влак шке шонымашыштым ойленыт, ятыр сугыньым пуэныт.

Избиратель-влакым таче мо тургыжландара? Вик каласена: политика да экономика гыч тўҥалын, йўмӧ вўд да шўлымӧ юж марте. Районышто шурно лектыш изи, кевытлаште сату шагал, олаште кинотеатр уке, Суслонгерыште школ зданий шўкшӧ, верысе Совет-влак эше лушкыдо улыт.

Кандидат-влак, шап шыргыжалеш гын, кине да моло проблемым пытарымаште пўтынь вийыштым ушаш ӧреныт.

В. ЯКИМОВ.

* * *

ОРШАНКА. 837-ше №-ан Советский территориальный избирательный округ деч РСФСР калык депутатыш кандидат-влак Г. С. Петров, Г. И. Мичеев, Г. Н Орзаева да Ю. Е. Силичкин районысо общественность дене вашлийыныт.

Погынышо-влак наказ семын «Марий чодыра» программым шукталтмыкы еҥ ерген шогаш, ялын социальный негызшым виянгдаш, производственный задачым шындыме годым экологический экспертизым эртараш, национальный культурылан вниманийым кугурак ойыраш темленыт.

В. ЯНАЛОВ.

ПОРЯДКЕ ЛИЙШАШ

ТЕҤГЕЧЕ Йошкар-Олаште, Совет пӧртын заседаний залыштыже, преступность ваштареш кучедалме шотышто жаплан ыштыме республиканский комитетын заседанийже лийын. Тушто горрайисполком - влакын председательже, калык образований отдел дене управлений вуйлатыше, внутренний паша отдел начальник, ола дене районласе прокурор-влак, калык суд председатель-влак, комсомол, профсоюз орган, предприятий, объединений вуйлатыше-влак участвоватленыт.

Заседанийым комитет председатель, Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов вуден. Тушто Марий АССР внутренний паша министр А. И. Дранцевын да Марий АССР-ын прокуроржо В. Ф. Костлевын увертарымыштым колыштмо. Нуно республикыште преступностьым могай улмыж дене палдареныт.

Преступность ваштареш [illegible]

Йошкар-Ола

Калыклан ужалаш

Механический заводын коллективше, конверсий дене келшышын, калык кучылтмо сатум—дефицитыш савырныше сантехнический оборудованийым лукташ тўҥалын да тиде пашаш кугу вийым ушен.

Кызыт предприятийыште пачерым ырыкташ приборым, вентиль головкым, пластинозубчатый пудам, ик гана кучылтшаш медицинский скарификаторым (тудо вўрым шымлаш налме годым кўлеш) ямдылат. Тылеч посна велосипедлан ужаш-влакым ужалаш лукташ тўҥалыныт. Тений икымше квартал гыч «Дружба» ден «Урал» бензопила-влаклан электронный зажиганий механизмым ышташ сӧрат.

Ола вате-влакым у техника вуча. Тудо кухньылык процессор маналтеш. Комбайн дене таҥгастараш лиеш: пакча саскам падышта, руашым йӧштылеш, тўрлӧ йӧрварым иктеш луга да моло пашам шукта. Тудым шушаш ийыште лукташ палемденыт.

Ан. АНДРЕЕВ.

Йоча садыш, заводыш...

Пўйым эмлыме поликлиника [illegible] пўйӧ [illegible] принимат[illegible]. Филиалже-влак икмыняр моло поликлиникыште почылтыныт. Тылеч посна специалист-влакын полышышт дене школлаште, профтехучилищылаште, политехнический институтышто пайдалават.

— Шукынжо мемнан деке кунам толыт? Пўйышт чыташ лийдымын коршташ тўҥалме годым, —ойла тўҥ врачын заместительже Альбина Павловна Кротова.—Тыршена эмлаш. Тау мутым каласымылан, конешне, куанена. А кызыт у пашалан ямдылалтына—йоча сад ден комбинатлаште лектын, пўйым кузе сайын кучаш да аралаш кўлмӧ [illegible] ойым ушын вашке пыштат. [illegible] кумылан улыт.

Эрла эше ик кабинет «Контакт» заводышто почылтеш. Йӧнан жапыште пациент-влакым врач Галина Николаевна Попова ден полышкалышыже Надежда Николаевна Садыганова вашлияш тўҥалыт. Поликлиникын обслуживатлыме кугу предприятий-влак кокла гыч тыгак торговый машиностроений, «Электроавтоматика» завод-влакым, икмыняр строительный организацийым палемдаш лиеш.

В. БОГДАНОВ.

Снимкыште: врач-хирург А. В. Сучков, медсестра А. Н. Егошина [illegible]

Советский

„Моло кундемышкат колтена“

«Агромехэлектро» кооперативыште Т-74 гусеничный тракторым, тудлан узел ден механизмлам олмыктымо дене вырля огнетушительым луктыт.

— Тиде пашам латныл еҥ шукта,—ойла цех начальник И. Д. Стрельников.—Республикысе район-влак деч посна продукцийым Чувашийыш, Кировский ден Воронежский областьлашке, моло кундемышкат колтена. Чылаже кумло вич тўжемат вич шўдӧ кандашлу комплектым ямдылена.

Кызыт тыште табуреткым ыштен лукташ ямдылалтыт. У сатум потребитель-влаклан икымше кварталыште колтат.

Киров лўмеш колхозышто комбикормам ямдылат. Тидлан Черкасский областьысе Умань олаште погымо установка дене пайдаланат. Мини-завод шагатыште вич тонн наре кормам ыштен луктеш. У производство озанлыклан ятыр оксам аныклаш полша. Комбикормам пошкудо озанлык-влакат налыт.

Э. ИВАНОВ.

Морко

Техникылан шўмаҥыт

Ремонтно - технический предприятий рвоон «Самый [illegible] техника станцийын [illegible] тушто [illegible] пуэн. Тушто картингист, судомодельный да тўҥалтыш моделирований кружок-влакым почмо.

Предприятий станцийлан оборудований ден станокым ойырен. Нунышт кружок-влакын пашаштым вораҥдараш путырак келшен толыт. Икшыве-влак корабльын, самолетын, ракетын да автомашинан модельыштым ямдылат, шкатулкым ыштат, йўлатен, сўретым сўретлат.

Картингист-влак техникым шымлат, кўлеш годым шкеак ачалат. Кодшо ийын йоча-влак снегоходым погеныт ыле. В. С. Семеновын [illegible]

НУНО СЕҤЫШЫШ ЛЕКТЫНЫТ

КПСС обком бюро, Марий АССР Министр-влак Совет, профсоюз-влак областной совет президиум да ВЛКСМ обком бюро республикысе ола, район, производственный коллектив, шемер-влакын социалистический соревнованийыштын 1989 ийысе итогшым ончен лектыныт да пунчалым луктыныт.

Экономический ден социальный виянгмашым писемден колтышаш верч ола-влакын социалистический соревнованийыштын условийжым шуктыдымылан кӧра КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныльшо Йошкар знамяшт нигӧланат ок пуалт.

Район-влак коклаште социалистический соревнованийыште сеҥышылан Советский районым шотлымо. Тудо экономический ден социальный виянгмашым писемдымаште эн сай результатым шуын, продукцийым колтымо шотышто договорный обязательствым шуктен, паша лектышым кугемдыме, государствылан вольык продукцийым ужалыме, илыме верым, соцкультбыт объектлам пашаш колтымо, окса тўлымаш услугым пуымо, товарооборот планым темен.

Советский районлан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныльшо Йошкар знамяштым пуаш ыштыме. Советский районысо пашаче коллектив-влак лўмеш Марий АССР-ын Паша чап флагшым йӧнталмаш пунчалме.

Продовольственный программын заданийжым шукташ верч район-влакын социалистический соревнованийыштын условийжым шуктыдымылан кӧра КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныльшо Йошкар знамяже нигӧланат огеш пуалт.

Экономический ден социальный виянгмашым писемдышаш верч калык депутат-влакын поселковый ден сельский Советыштын социалистический соревнованийыштыш сеҥышылан Шернур районысо Шернур поселковый Советым да Морко районысо Кульбаш сельский Советым шотлымо. Нуно экономический ден социальный виянгмаш планым темымаште эн сай результатыш шуэныт.

Калык депутат-влакын Шернур поселковый ден Кульбаш сельский Сове[illegible]

Промышленный предприятий-влакын социалистический соревнованийыштыш сеҥышылан экономический ден социальный виянгмаште эн сай результатыш шушо, договорный обязательствым шуктышо, паша лектышым кугемдыме да парышым налме планым темыше тыгай коллектив-влакым шотлымо:

машиностроений ден приборостроений предприятий коклаште

Йошкар-Оласе механический заводын коллектившым;

куштылго, пищевой, шылден шӧр промышленность предприятий коклаште

сыра ден алкогольдымо напиткым лукшо «Йошкар-Олинский» заводын коллектившым;

чодыра, пушеҥгым обрабатывалыше, целлюлозно-кагаз, топливный промышленность предприятий коклаште

Волжскысо пӧрт чоҥышо «Заря» опытно-экспериментальный комбинатын коллектившым;

верысе, строительный материал промышленность предприятий коклаште

«Труженица» фабрикын коллектившым.

Социалистический соревнованийыште сеҥышылан шотлымо предприятий-влакын коллективыштлан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныльшо Йошкар знамяшт пуалтеш.

«Волжскпродмаш» объединенийын, «Электроавтоматика» заводын, Йошкар-Оласе [illegible], Морко мехлесхозын, [illegible] да сыр базын, [illegible] вургем ургышо [illegible] производственный [illegible] «Марий Эл» [illegible] коллек[illegible]

тын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныльшо Йошкар знамяшт пуалтеш.

«Маригражданстрой» объединенийын, «Марспецстроймеханизаций» трестын коллективыштын сай пашаштым палемдыме.

Тыгай производственный коллектив-влак лўмеш Паша чап шўдыр тўкталтеш:

Йошкар-Оласе витамин завод;

«Марийскспецстрой» трестысе 27-ше №-ан РСУ;

Советский районысо **«Коммунизм верч» колхоз;**

Медведево районысо **«Большевик» совхоз.**

Экономический ден социальный виянгмаште эн сай результатыш шушо тыгай объединений, предприятий, колхоз, совхоз, строительный, торговый да моло организаций-влакын пашаче коллективышт республикын Почет оҥашкыже пурталтыт:

Йошкар-Оласе искусственный коваште завод;

Волжскысо пӧрт чоҥышо «Заря» опытно-экспериментальный комбинат;

Йошкар-Оласе ремонтный завод;

[illegible] оласе вургем ургышо фабрика;

«Марийскавтодор» проектно-ремонтно-строительный объединений;

«Марагропромдорстрой» проектно - промышленно строительно - ремонтный объединенийын «Приволжский» ДСПМК-же;

«Марийскавтотранс» территориальный производственный объединенийын Октябрьский автотранспортный предприятийже;

«Марагротехсервис» объединенийын «Йошкар-Олинский» автотранспортный предприятийже;

«Березка» трикотажный фабрика;

[illegible]

тыгай ончыл еҥ-влак республикын Почет оҥашкыже пурталтыт:

Антипина Раиса Григорьевна, Кужеҥер район, Ленин лўмеш колхозын дояркыже;

Балдова Тамара Ивановна, Волжск оласе «Волжск» МПДО тўҥ предприятийын корпусный мебель цехшын отделочницыже, цехысе профгрупорг;

Григорьев Николай Федорович, Морко райисполкомын культура отделжым вуйлатыше, КПСС райком член;

Ильясова Наиля Гайфулловна, Марий Турек рўдӧ районный больницын врач-фтизиатрже, калык контроль группын председательже;

Исаев Игорь Анатольевич, Йошкар-Оласе «Марийтелерадиобыттехника» объединенийын радиомеханикше;

Колесникова Нина Евстафьевна, Курык марий районысо «Горномарийский» сурт кайык фабрикын птичницыже, КПСС обком член;

Макарова Зинаида Федоровна, Звенигово районысо Кребеляк тичмаш огыл кыдалаш школын директоржо, пропагандист;

Макарова Роза Гурьевна, Волжск оласе «Волжскпромстрой» трестысе 10-шо №-ан отделочный паша управленийын штукатур-малярже;

Михеев Иван Анатольевич, Советский районысо «Рассвет» колхозын механизаторжо;

[illegible] Валерий Васильевич, Йошкар-Оласе прибором да автоматикым контрольышто кучышо опытно-конструкторский бюрон 222-шо №-ан цехшын регулировщикше;

Наумова Ираида Васильевна, Медведево районысо тўҥ опытно-производственный озанлыкын тўкай шолдыра вольыкым пукшен ӧрдыктарыше пашаеҥже;

Полетаева Валентина Никандровна, Юрино районысо Козиково чодыра комбинатын Кромской лесничествыжын лесничийже, Марий АССР-ын заслуженный лесоводшо;

Рябчиков Леонид Семено[illegible]

лаш налме годым кӱлеш) ямдылат. Тылеч посна педлан ужаш-влакым ужалаш лукташ тӱҥальыт. Тений икымше квартал гыч «Дружба» ден «Урал» бензопила-влаклан электронный зажиганий механизмым ыштат сӧрат.

Оза вате-влакым у техника вуча. Тудо кухньылык процессор манылтеш. Комбайн дене таҥгастараш лиеш: пакча саскам падышта, руашым йӧштылеш, тӱрлӧ йӧрварым икте гана лука да моло пашам шукта. Тудым шушаш ийыште лукташ палемденыт.

Ал. АНДРЕЕВ.

Йоча садыш, заводыш...

Пӱйым эмлыме поликлиника кече еда кум шӱдӧ ыл шӱдӧ еҥым принимать. Филиалже-влак икмыла. Филиалже-влак икмыняр моло поликлиникыште почылтыныт. Тылеч посна специалист-влакын полышт дене школлаште, профтехучилищылаште, политехнический институтышто пайдаланат.

— Шукынжо мемнан деке кунам толыт? Пӱйыштыш чыташ лийдымын коршташ тӱҥалме годым, — ойла тӱҥ врачын заместительже Альбина Павловна Кротова. — Тыршена эмлаш. Тау мутым каласымылан, конешне, куанена. А кызыт у пашалан ямдылалтына — йоча сад ден комбинатлашке лектын, пӱйым кузе сайын кучаш да аралаш кӱлмӧ нерген икшыве-влаклан каласкалаш тӱҥалына. Йоча-влак ойым ушыш вашке пыштат, тудым шукташ утларак кумылан улыт.

Эрла эше ик кабинет «Контакт» заводышто почылтеш. Йӧнан жапыште пациент-влакым врач Галина Николаевна Попова ден полышкалышыже Надежда Николаевна Садыганова вашлияш тӱҥалыт. Поликлиникын обслуживатлыме кугу предприятийвлак кокла гыч тыгак торговый машиностроений, «Электроавтоматика» завод-влакым, икмыняр строительный организацийым палемдаш лиеш.

В. БОГДАНОВ.

Снимкыште: врач-хирург А. В. Сучков, медсестра А. Н. Егошина пӱйым эмлат.

И. Рӧчкинын фотожо.

производство озанлыклан ятыр оксам аныклаш полша. Комбикормам пошкудо озанлык-влакат налыт.

Э. ИВАНОВ.

Морко

Техникылан шӱмаҥыт

Ремонтно - технический предприятийын «Самырык техник» станцийжылан тошто зданийжым пуэн. Тушто картингист, судомодельный да тӱҥалтыш моделирований кружок-влакым почмо.

Предприятий станцийлан оборудований ден станокым ойырен. Нунышт кружок-влакын пашаштым вораидараш путырак келшен толыт. Икшыве-влак корабльын, самолетын, ракетын да автомашинан модельыштым ямдылат, шкатулкым ыштат, йӱлатен, сӱретым сӱретлат.

Картингист-влак техникым шымлат, кӱлеш годым шкеак ачалат. Кодшо ийын йоча-влак снегоходым погеныт ыле. В. С. Семеновын вуйлатыме «Самырык техник» станцийыш тӱрлӧ ийготан тунемше-влак куанен коштыт, техникылан утларак шӱмаҥыт.

Л. ЛОГИНОВ.

Калык театрын у пашаже

Калык театрын коллективше кажне сезонышто у пашаж дене куандара. Тыгана А. Волковын «Оръеҥ мелна» пьесыж почеш спектаклым ямдылен.

Самодеятельный артист-влак коклаште ончычсо семынак З. Гурьевам, В. Якушевым, Р. Константиновам да молымат ужына. Но тидын годымак коллективын уэммыжат палдырна. Икмыняр ий эртымек, Л. Чернова театрыш пӧртылын, ӱдыр ден рвезе-влак толыныт. У спектакльым Параньга, Кужэнер да Морко районласе яллаште ончыктеныт.

Спектакльым театрын режиссерже А. В. Якупева шынден. Кызыт коллектив С. Чавайнын «Мӱкш отар» пьесыж почеш шындыме спектакльым Москваште ончыкташ ямдылалтеш.

Л. ЯНДАКОВ.

ыштыме. Советский районысо пашаче коллектив-влак лӱмеш Марий АССР-ын Пашан чап флагшым йӧлталаш пунчалме.

Продовольственный программын заданийжым шуктымаш верч район-влакын социалистический соревнованийыштын условийжым шуктымылан кӧра КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныло Йошкар знамяшт нигӧланат огеш пуалт.

Экономический ден социальный вияҥмашым писемдымаш верч калык депутатвлакын поселковый ден сельский Советыштын социалистический соревнованийыштыш сеҥышылан Шернур районысо **Шернур поселковый Советым** да Морко районысо **Кульбаш сельский Советым** шотлымо. Нуно экономический ден социальный вияҥмаш планым темымаште эн сай результатыш шуыныт.

Калык депутат-влакын Шернур поселковый ден Кульбаш сельский Советыштлан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын, ВЛКСМ обкомын кусныло Йошкар знамяшт, кажныжлан 300 тенге премий пуалтыт.

Продовольственный программын заданийжым шуктымаш верч колхоз ден совхоз-влакын социалистический соревнованийыштыш Медведево районысо **Йошкар-Ола совхоз-техникум** сеҥышылаш лектын. Тудо вольык продукцийым ыштен налме да государствылан ужалыме шотышто заданийым шуктымаште эн сай результатыш шуын.

Йошкар-Ола совхоз-техникумлан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын, ВЛКСМ обкомын кусныло Йошкар знамяштым да 500 тенге премийым пуаш пунчалме.

тивышым;

чодыра, пушеҥгым обрабатыватлыше, целлюлозно-кагаз, топливный промышленность предприятий коклаште

Волжскысо пӧрт чоҥымо «Заря» опытно-экспериментальный комбинатын коллективышым;

вертысе строительный материал промышленность предприятий коклаште

«Труженица» фабрикын коллективышым.

Социалистический соревнованийыште сеҥышылан шотлымо предприятий-влакын коллективыштлан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Советын, профсоюз-влак областной советын да ВЛКСМ обкомын кусныло Йошкар знамяшт пуалтеш.

«Волжскпродмаш» объединенийын, **«Электроавтоматика»** заводын, Йошкар-Оласе ӱй да сыр базын, Морко мехлесхозын, вургем ургышо **«Марий эл»** производственный объединенийын коллективыштын сай пашаштым палемдыме.

«Марихолодмаш» объединенийын, Юрино валяльно-войлочный комбинатын, чодыра машиностроений заводын коллективышт пашам начарын ыштеныт.

Строительный объединений, трест-влакын социалистический соревнованийыштыш **«Марийскавтодор» проектно-ремонтно-строительный объединенийын коллектившым** сеҥышылан шотлымо. Тудо экономический ден социальный вияҥмаште эн сай результатыш шуын, планыште палемдыме чыла объектым пашаш колтен, подрядный паша, паша лектыш да парыш шотышто планым темен.

«Марийскавтодор» объединенийын коллективышылан КПСС обкомын, Марий АССР Министр-влак Сове-

тий, колхоз, совхоз, строительный, торговый да моло организаций-влакын пашаче коллективышт республикын Почет ончашкыже пурталтыт:

Йошкар-Оласе искусственный коваште завод;

Волжскысо пӧрт чоҥымо «Заря» опытно-экспериментальный комбинат;

Йошкар-Оласе ремонтный завод;

Козьмодемьянск оласе вургем ургымо фабрика;

«Марийскавтодор» проектно-ремонтно-строительный объединений;

«Марагропромдорстрой» проектно - промышленно-строительно - ремонтный объединенийын **«Приволжский» ДСПМК-же;**

«Марийскавтотранс» территориальный производственный объединенийын **Октябрьский автотранспортный предприятийже;**

«Марагротехсервис» объединенийын **«Йошкар-Олинский» автотранспортный предприятийже;**

«Березка» трикотажный фабрика;

Медведево связь районный узел;

Звенигово районысо **«Звениговский» совхоз;**

«Горномарийский» АПО-н механизаций да электрификаций шотышто **Курык марий кооперативше;**

Марий Турек районысо **Хлебниково райпон универмагше;**

Волжский общепит комбинатысе **12-шо №-ан столовыйын бригадыже** (бригадир В. И. Кощеева);

республиканский больница;

Сеҥымашын XXX идалыкше лӱмеш культура дворец (Йошкар-Ола);

Курык марий районысо **Йоласал кыдалаш школ.**

Экономикын тӱҥ отрасльлаштыже, культура, калык туныктымо да тазалыкым аралыме пашаште ыштыше

ровна, Звенигово районысо Керебеляк тиҥмаш огыл кыдалаш школын директоржо, пропагандист;

Макарова Роза Гурьевна, Волжск оласе «Волжскпромстрой» трестысе 10-шо №-ан отделочный паша управленийын штукатур-маляржэ;

Михеев Иван Анатольевич, Советский районысо «Рассвет» колхозын ...

Мокшин Валерий Васильевич, Йошкар-Оласе приборым да автоматикым контрольышто кучышо опытно-конструкторский бюрон 222-шо №-ан цехшын регулировщикше;

Наумова Ираида Васильевна, Медведево районысо тӱҥ опытно-производственный озанлыкын тӱкан шолдыра вольыкым пукшен ӧрдыктарыше пашаеҥже;

Полетаева Валентина Никандровна, Юрино районысо Козиково чодыра комбинатын Кромской лесничествыжын лесничийже, Марий АССР-ын заслуженный лесоводшо;

Рябчиков Леонид Семенович, Советский районысо «Советскоагрокооппроектремстрой» кооперативысе каменщик-влакын бригадирышт, молодежьын наставникше;

Синичкина Феония Ильинична, Козьмодемьянск оласе «Копир» заводын прессовщицыже, участкын профгрупоргшо;

Сухорученко Петр Михайлович, Йошкар-Ола объединенный авиаотрядын «АН-24» самолетшын командирже, КПСС обком член;

Шевнина Зоя Вениаминовна, Йошкар-Оласе ӱй да сыр базын левыктыме сыр цехшын бригадирже;

Щелчкова Галина Юрьевна, Марий Турек поселкысо «Озанлык сату» магазинын продавецше, райпо правлений член, профгрупорг.

ПОРЯДКЕ ЛИЙШАШ

ТЕНГЕЧЕ Йошкар-Олаште, Совет пӧртыш заседаний залыштыже, преступность ваштареш кучедалме шотышто жаплан ыштыме республиканский комитет заседаний эртен ... разований отдел ден управлений вуйлатыше, внутренний паша отдел начальник, ола ден районласе прокурорвлак, калык суд председатель-влак, комсомол, профсоюз орган, предприятий, объединений вуйлатыше-влак участвоватленыт.

Заседанийым комитет председатель, Марий АССР Верховный Совет Президиум председатель В. И. Романов вӱден. Тушто Марий АССР внутренний паша министр А. И. Дранцевын да Марий АССР-ын прокуроржо В. Ф. Костяевын увертарымыштым колыштмо. Нуно республикыште преступностьын могай улмыж дене палдареныт.

Преступность ваштареш кучедалме шотышто государственный, общественный орган да пашаче коллектив-влакын задачыштым каҥашымаште шуко еҥ участвоватлен. Йошкар-Ола горсовет исполком председательын первый заместительже В. В. Морозов, Волжский горсовет исполком председатель В. И. Гаврилов, Шернур райисполкомын калык образований отделжым вуйлатыше С. М. Смоленцева, республикысе внутренний паша министрын заместительже В. В. Смоленцев, Медведево райисполком председатель, СССР калык депутат В. А. Кислицын, Йошкар-Оласе калык суд председатель, СССР калык депутат В. Г. Александрин да молат обстановкым саемдыме шотышто ойым ыштеныт.

Каҥашыме йодыш дене пунчалым лукмо.

КПСС-ын XXVIII съездше вашеш

КОММУНИСТ-ВЛАК ТЕМЛАТ

Уиашсе отчетно-сайлымаш кампаний жапыште республикысе коммунист-влак КПСС Уставыш ваштылтышым пуртымо шотышто тыгай ойым пуэныт:

— КПСС-ын статусшо нерген законым ямдылаш да партийын Уставшым тиде законын положенийлаж дене келшышым ышташ;

— 5 еҥ деч шагал огыл коммунист улман первичный партийный организаций-влакым ышташ;

— КПСС-ыш пуртымо нерген йодыштым кеч-кунамат пашаче коллективлаште ончаш;

— КПСС членыш кандидатлан пурташ темлыме еҥвлак дене темлыше-влакын могай пашам ыштымышт нерген нунын отчетыштым партийный погынымашлаште колышташ;

— кандидатский стаж кок ий лийшаш;

— кандидатыш пуртымо да лукмо нерген йодышым йӧршешлан решатлаш правам первичный парторганизаций-влаклан пуыман;

— партком улман парторганизацийлаште тӱшка партийный погынымашым кварталлан ик гана, моло парторганизацийлаште кок тылзылан ик гана эртараш;

— парторганизаций секретарьлан сайлаш темлыме еҥвлакын партийный стажышт кок ий деч шагал огыл лийшаш;

— могай коллективлаште 100 деч шагал огыл коммунист да 1000 деч шагал огыл пашаеҥ уло, тусо первичный ден цеховой парторганизаций-влаклан паша деч утарыме секретарьын ставкыжым ойыраш;

— членский партийный взнос чумыржо мыняр погына, тушеч 5 гыч 10 процент марте ужашыжым первичный партийный организацийлан кодаш;

— коммунист-пенсионервлакын ешартыш пашадарышт гыч членский партийный взносым налман огыл;

— 300 тенге марте пашадар гыч членский взносым шагалрак тӱлыкташ;

— тазалыклан кӧра але моло амал дене КПСС радам гыч шонымо семын, йодмашым возымо почеш, лекташ коммунист-влакын правашым КПСС Уставыште пеҥгыдемдыман;

— ийгот шот дене але тазалыклан кӧра пенсийыш лекше КПСС член-влакым паша верысе первичный партийный организацийлаште партийный учетеш кодаш;

— чот шоҥгемше КПСС член-влаклан нунын кумылышт почеш партийный погынымашлаште участвоватлаш, членский партийный взносым тӱлаш разрешитлаш, нуным КПСС-ын почетный членжылан кодаш да тидланже кӱлеш статусым палемдаш;

— коммунист-пенсионервлакын пенсийышт гыч членский партийный взносым тӱлыктыман огыл але, профсоюзысо семынак, изи взносым тӱлыкташ палемдыман;

— партвзносын кугытшо тылзаш пашадарын ик процентше лийшаш;

— партийный орган-влак — партий райком деч тӱҥалын, КПСС ЦК марте — партийный оксам кучылтмо нерген отчетым пел ийлан ик гана газетлаште печатлышаш улыт;

— КПСС-ын чыла уровеньысе вуйлатыше органжевлакым — партий райком деч ЦК Политбюро марте — правил семын, альтернативный негызеш, тайно йӱклен сайлыман;

— КПСС Уставын 4 §-ше гыч «25 ияш марте молодежь партийыш ВЛКСМ гоч гына пура» манме ойым кораҥдаш;

— партийный взносын 50 процентшым кӱшыл партийный органлашке колташ, 25 процентшым цеховой да тынарак процентшым первичный партийный организацийлан кодаш;

— партбюром кузе — открыто але тайно йӱклен — сайлымашым шке вуя палемдаш правам партийный погынымашлан пуыман;

— Центральный контрольный комиссийым угыч ышташ, тудо партийын рӱдӧ органже-влакын, нунын вуйлатышыштын пашаштым терген шогышаш;

— Уставыште тыге палемдыман: коммунист кокыт деч утларак партийный органыш иканаште сайлалтын ок керт;

— партийный организаций-влакын паша деч утарыдыме секретарьыштлан тылзе еда 50 тенгем членский партийный взнос кӱшеш тӱлаш тӱҥалаш.

А. ПОЛОВНИКОВ.

Кужэнер

Сылне „Марий кас“

«Рассвет» колхозысо яллаште ончылгоч сакалыме афиша-влак Кугу Лаждӱр культура пӧртыштӧ эртаралтше «Марий касыш» ӱжыныт.

Шукертсек вучымо кас. Культура пӧртыш толшо еҥын кумылжым ныжыл марий сем уремешак вӱчкаш тӱҥалын. А тушко пурен — шинчаже шаланен. Залыш огыл, пуйто пеледыш аланыш логалмыжла чучын, йырваш — пеледыш. Покшелне шогышо ӱстеллаште — тӱрлӧ чес, чожген шинчыше кок кугу самовар. Залыш лыҥак погынышо калык шке чесыжым конден. Верысе «Марий сем» фольклор ансамблят тыштак. Самодеятельный артист-влак сылне вургемышт дене ош йӱксыла койыт.

Теве касын организаторжо да тудым вӱдышӧ, Лаждӱр библиотекым вуйлатыше Елизавета Михеева. Умбалныже — сылне тӱран тошто годсо тувыр, мотор ош шовыр, шийын-шӧртньын волгалтше шӱй сакыш, шиян ӱштӧ, пылышкӧрж. Онтыр гай яндар йӱкшӧ дене лудыш мурым луктеш, касыш толшо калыкым саламла. Мурым ансамбль авалта. Вӱдышӧ, ӱстел коклаш шинчын, пәро чесым авызлаш, шокшо чайым подылаш ӱжеш...

Сийлалтмек, калыкат шке койыштыжым ончыкташ тӱҥалеш. Мурышыжо муро семым луктеш, куштышыжо рошт-рошт тавалта. Пашан ветеранже, кызыт пенсийыште улшо-влак Ольга Волкова, Зинаида Васильева, Елена ден Дарья Глушковамыт да молат шинчен огыт турко. Моло дене пырля, кап-кылыштым лывыртал, куштал тен колтат, лудыш мурымат шергылтарат. Модшыжо солыкым колтен, шергашым шылтен модыт. Тыге Лаждӱр велысе калык кас мучко чоҥжым куандарыш.

— Куан кас, мотор кас! Поро койыш-шоктыш! Тыгайже чӱчкыдынак лийже! — маныч тыште лийше-влак.

А. ПОЛОВНИКОВ.

◆ КПСС-ын XXVIII съездше вашеш

А МЕ КУЗЕ ЯМДЫЛАЛТЫНА?

МАРИЙ республикын калык озанлыкшым региональный самоуправлений да самофинансированийыш кусараш ямдылалтмаш кызытсе жапыште кӱлешан задачылан шотлалтеш. Озанлыкым виктарыме йӧршын у системым ышташ палемдалтеш. Тудын негызшылан экономический законла дене вуйлатыме йӧн калме лиеш. Тидыже экономикын пайдалыкшым нӧлталме, республикыштына улшо материальный, финансовый да паша вий ресурсым пайдалын кучылтмо шотышто кугу пашам ышташ йодеш. Капитальный вложенийын пайдалыкшым нӧлталме, научно-технический прогрессым вияндыме негызеш шке сату ресурсым шукемдыме, качествым саемдыме, паша лектышым кугемдыме, продукцийын шке акшым шулдештарыме да производствын рентабельностьшым нӧлталме йодыш-влак поснак пӱсын шындалтшаш улыт. А решитлен шуктыдымо проблемыже кызыт тыште шагал огыл.

Налаш, мутлан, договорный обязательствым шуктымым. Промышленный сатум шуко лукмо гынат, республикысе кажне кандашымше предприятий 1989 ийыште продукцийым колтымо шотышто договорный обязательствым шуктен огыл. Чылаже 46 миллион теҥгелан парымеш кодмо. Йошкар-Оласе торговый машиностроений, искусственный коваште завод-влак, «Пӧлек» объединений, Помар комбикорма завод, «Волжскпромстрой» трестын КПП-же, Козьмодемьянск мехлесхоз, сплавной контор 1988 ий дене таҥастарымаште кодшо ийын продукцийым ешарен ыштен лукмо шотышто мӧҥгешыныт.

Потребительский рынкыште сӱрет ок куандаре. Чын, республика розничный товарооборот, калык кучылтмо сатум ыштен лукмо да тӱлыман услуга шотышто ӱмаште планым темен. Но предприятий-влак вич миллион теҥгеаш продовольственный огыл сатум пуэн шуктен огытыл. Южо предприятий тӱлыман услуга шотышто заданийым шукташ ок тырше. Сатум ыштен лукмо да нуным рынкылан ситарыме шотышто государственный заданий кузе шукталтмым пашаче коллективлаште келгын шымлен налман. Лач тидым йодеш республикынан региональный самоуправленийыш куснаш ямдылалтмашыже. Тунам гына калык кучылтмо сатуна ситышын, шке элыштына да вес эллаштат конкуренцийым чытен кертше лиеш. Колхоз ден совхозлаште промышленный предприятий-влакын филиалыштым почмо, калык кучылтмо сатум лукмашке ешартыш паша вийым ушымо шотышто кугу пашам ыштыман. Чыла тиде гына потребительский рынкыште улшо нелылыкым сеҥаш, калыкын окса доходшо ден роскотшо кокласе тӧрсырым пытарымашке лишемаш, чумыр налмаште, экономикым тазаҥдымашке шуаш полша.

Озанлыкым виктарымаште тӧрсыр шуко. Ресурсым йомдарымаш, озадымылык, паша да производственный дисциплиным пудыртымаш моткоч тургыжландарат. Озадымылыклан кӧра гына республикына ий еда 17 миллион теҥгеаш поянлыкым йомдара. Шуко предприятийыште посна материалым, шокшым да электроэнергийым аныклыме шотышто мероприятийым илышыш огыт шыҥдаре. Нуным нормышто палемдыме деч ятырлан шукырак кучылтыт. Южо ресурс шотышто кӱлешлыкым аныклыме кӱшеш 70 процент марте ситараш лиеш. Сандене предприятий ден организацийлаште шуко материальный да топливно-энергетический поянлыкым кучылтмаш ий еда ешаралт веле толеш. Тидын годымак озанлык пашаште отходым да вторичный сырьем шагал кучылтыт.

Оборудованийын кугу ужашыже ончычсо семынак яра шога. Кодшо ийын республикыштына ик сутка жап тергымаш теве мом ончыктен: 1,7 тӱжем оборудований, але чумыр парк гыч 14 процентше, яра шоген. Оборудованийым кокымшо да кумшо сменыште поснак начарын кучылтыт. Тыгак пашаш колтыдымо, шуко ий дене паша деч посна шогышо оборудований шагал огыл.

Республикын экономикыжлан предприятий ден организаций-влакын продукцийым потребительлан колтымо шотышто обязательствым шуктыдымыштлан штрафым, пенийым тӱлымышт, браклан кӧра продукцийым йомдарымышт, уто роскотышт, шолыштмаш да материальный поянлыкым локтылмаш кугу эҥгекым кондат. Шкем шке финансироватлымашке куснымо годым чыла тидыже шкенжым уда могырым палдара. Чыла вере аныклышаш да перегышаш, чыла материальный ресурсым, оборудованийым пайдалын да аныклен кучылтшаш верч, производительный огыл йомдарымашым иземдышаш верч чот кучедалаш кӱлеш.

Предприятий ден организаций вуйлатыше-влак доходым нормативно шеледымашеш негызлалтше озанлык расчетым шыҥдарыме, арендный подрядыш куснымо йӧн-влакым эше аптыраненрак ончат. Тӱрыс налмаште, республикыште озанлык расчетын кокымшо модельже дене промышленностьышто 7 процент промышленно-производственный, строительствыште 20 процент строительно-производственный персонал пашам ышта. А вет нине коллективласе паша опыт ончыктен: пашам организоватлыме тиде форма производствын пайдалыкшым чот нӧлтал колташ полша, паша лектыш, парыш кушкеш, производствын роскотшо иземеш. Мутлан, озанлык расчетын кокымшо модельже дене ыштыше Йошкар-Оласе витамин заводын коллективше договорный обязательствым сайын шуктен толеш, ик еҥлан шотлымаште продукцийым ыштен лукмаш палынак нӧлталтын, а пашадар 12 процент нарылан кугемын.

Арендный подряд дене пашам ыштыме «Марийский» экспериментально-производственный комбинат, Йошкар-Ола шӧр комбинат, верысе промышленность территориально-производственный объединенийысе «Труженица» фабрика, кинде комбинат планым темыме да заданийым шуктымо шотышто республикысе моло промышленный предприятий дене таҥастарымаште тыгак ончылно улыт. Арендыш куснымо дене планироватлымаште, шкалан мо кӱлешым ситарымаште, материально кумыландымаште нине предприятий-влак шкалан утларак келшыше йӧным кучылташ корным почыныт. Тыгак технический оборудований-влакым вашталташ, илыме верым ситарыме да моло социальный йодышым решатлаш утларак средствам ойыраш йӧн лектын.

Партийный комитет да калык депутат-влакын Советышт пашам организоватлыме ончыл йӧным шыҥдараш, предприятий ден организаций-влаклан арендыш куснаш, тудын утларак пайдале улмыжым калыклан умылтараш полшышаш улыт. Тидлан кызыт кумда корным почмо, тидын нерген «ССР Союз да союзный республика-влакын аренда нерген законодательство негызышт» ойла. Тиде документым кызыт чыла вере сайын шымлен лекташ да пашалан пижаш кӱлеш.

Республика региональный самоуправленийыш куснаш ямдылалтеш. Тидлан кӧра кызыт еҥ-влаклан, поснак вуйлатыше пашаеҥ ден специалист-влаклан, экономический тунеммаш нерген йодышым пӱсын нӧлталман. Чаманен каласыман, посна коллективлаште производственно-экономический тунеммаш жапын йодмыжлан огеш келше. Южо вереже занятийым йӧршынат огыт эртаре. Озанлык вуйлатыше-влак тиде пашалан але кӱлын пижын огытыл. У экономический отношенийым кӱшыч кӱштымӧ команда дене илышыш шыҥдараш огеш лий. Тидлан еҥ-влакым ямдылаш, нунын экономический шинчымашыштым пойдараш полшыман. Чыла звеносо вуйлатыше-влакын компетентностьыштым нӧлтыман, у экономический мышленийым вияндыман — экономический реформа, республикым шкем шке вуйлатыме да шкем шке финансироватлыме йӧныш куснымаште теве мо эн тӱҥ. Поснак кадрын психологийжым пужен ыштыман.

Экономикым тазаҥдыме процесс у озанлык механизмын пашаж дене пеҥгыдын кылдалтын. Кызыт республикысе Министр-влак Советын пашаче группыжо Йошкар-Ола вузласе ученый-экономист-влак дене пырля Марий АССР-ым 1991 ий гыч шкем шке финансироватлыме да самоуправлений условийыш кусараш ямдылыме пашам эртарат. Нунын ямдылыме концепций ден модель республикысе калыклан каҥашаш лукмо лийыт. Жап шуко огеш код. А решитлен шуктыдымо йодыш але ситышын уло. Чыла министерство ден ведомство, совет да озанлык вуйлатышак огыл але тиде пашаш ушненыт. Нунын кокла гыч южыжо республикысе Госпланыш кӱлеш материалым жапыштыже огеш колто, тудым лӱмжылан гына ямдылымаш палдырна. Тыште юватылаш огеш лий. Кызыт республикысе кажне район ден олаште убыточный да ӱлыкшӧ рентабельностян предприятий-влакым, у озанлык механизмыш куснымо жапыште нунын влиянийыштым, нунын вуйлатыме сферым, вес семынже, нуным районын, олан але республикын подчиненийышыже кодымо йодышым рашемдаш кӱлеш. Тыгак финансовый ресурсым шотлен лукташ, районым, олам, пӱтынь республикым вияндыме социально-экономический программым ыштыман.

В. ПЕТРОВ,
КПСС Марий обкомын социально-экономический отделжын консультантше.

„ЮЛ УВЕР" ГАЗЕТ ШОНКАЛАШ ТАРАТА

Пытартыш жапыште республиканский газетлаште марлашке кусарен лукмо районный газет-влакын пӱрымашышт нерген мутым лукташ тӱҥалыныт. Тидыже шочмо йылмым арален кодышаш верч шогышо еҥ-влакым куандара. Вет шукерте огыл изи тираж дене лекше тыгай газет-влакым пытарыме нергенат ойлат ыле. Но марла газет-влакын подписчикышт шагал улмын амалжым иктат шымлен огыл.

Тыштыже кок амалым ончыкташ лиеш. Икымше: шуко еҥже литературный йылмым начарын пала. Кокымшо: нине газет-влак марлашке кусарыме улыт.

Йылмым она пале

Марий-влакын мутланыме йылмышт ден литературный коклаште ойыртем уло. Сандене нунын деч «Марла газет ден журналым молан от нал?» манын йодмеке, ойлат: «Марла лудаш неле, возымым огына умыло». Теве молан кусарен лукмо газетын тиражшат изи. А литературный йылмым удан палымын амалже тыште: школлаште, икымше класс гыч тӱҥалын, лумымшо марте чыла предметым (марий да йот йылме деч молыжым) рушла туныктеныт, шочмо йылмым кӱлдымылан шотленыт, официальный мероприятийлаште рушла мутланеныт, марла литературно мутланыме навык уке. Радио да телевидений дене выступатлымышт годым журналист, культура ден искусство пашаеҥ-влакат марла тӱкныл-тӱкныл мутланат. Тиде экшык республикыштына марий йылмын государственный лиймекыже пытышаш. Тунам школлаште шочмо йылмым йот семын огыл тунемаш тӱҥалыт, а чыла предметым марла туныммашке куснат. Официальный мероприятийлаштат шочмо йылме дене ойлаш лиеш. Тунам марий-влак кугезе коча-коваштын йылмышт деке мелын савырнат.

Кусарыманак мо?

А ынде кокымшо амалым ончалына. Марла районный газетын тиражше тунам кугурак лиеш, кунам тудым рушла гыч огыт кусаре, а вигак марла лукташ тӱҥалыт. Молан манаш гын, кусарымым марла возымо деч лудаш нелырак. Сайын кусараш жап да мастарлык кӱлыт. А районный газетлаште шукыж годым тидыжат да тудыжат огыт сите. Адакше кусарыше-влакым редакцийлаште творческий пашаеҥлан огыл, а технический-лан шотлат. Нуно ик жапыштак кусарат да машинка дене печатлат.

Материалыштым шукыж годым шкешт гына лудын лектыт. А редакторын замес-

мо вара таратен? Тӱҥ амалжым умылтарышым. Тышке теве мом ешарынем.

Райгазет редакцийыш пашам ышташ мый ончылий толынам. Тунам кусарыме газетын тиражше 300 экземпляр утларак ыле. Подписной кампаний мучашке лишемын. Шке ончылнем заданийым шындышым: кодшо жапыште у подписчик-влакым муаш. Тидым шукташ манын, верысе радио дене, газет страницылаште выступатлышым, КПСС горком, «Союзпечать», связь пашаеҥ, газетын таҥже-влак дене чоным почын мутланышым. Чыла тидыже сай саскам пуыш: ӱмаште газетнам 426 еҥ налын. Тидыже пашаштына ешартыш вийым пуыш. Кусарыме газетнан лӱмжым марлаҥдаш лийна. Газет страницылаште тидын шотышто мутланымаш тӱҥале. Тушто моло национальностян еҥ-влакат шонымашыштым ойленыт. Пытартышлан йодышым районный Советын сессийыштыже ончен лекме да кусарыме газетлан «Юл увер» лӱмым пуымо нерген пунчалым лукмо. Тыге газетна кодшо ий 1 июль гыч марла лӱм дене лекташ тӱҥале.

Калык коклаште умылтарыме пашам эртарен шогымылан да газетын лӱмжым марлаҥдымылан кӧра 1990 ийлан тиражшат кугемын. Ынде газетнам 756 еҥ налеш.

Чыла тидыже ӱшаным шочыктен: газетна самостоятельный лиеш гын, тудын подписчикше эшеат шукемеш.

Шуынак пижаш гын

Кызыт лудшо-влак мемнам марла литературный страницым шагал печатледа манын пылталат. Сылнымут страницым чӱчкыдынрак лукташ кӱлмӧ нерген мый шуко гана редакторлан, ответственный секретарьлан ойленам, но нуно ик мурымак мурат: «Кунам рушла лекше газетеш пуэна, тунам марлат луктын кертына, а утыжым луктын огына керт, «Юл увер» — рушла гыч кусарен лукмо газет, а марла лекше посна газет огыл». А марла лекше литературный страницым лукташ тӱҥалына ыле: ик арнян тудым кугыеҥ-влакын творчествыштлан пӧлеклена, вес арнян — йоча-влакынлан.

Чарак лийшаш огыл

Но мыланна шонымашкына шуаш чарак мешая. Кызыт чыла вере озанлык, предприятий, организаций-влак озанлык расчетыш да шкем финансироватлымашке куснат. А районный газет-влак («Волжская правда» деч молыжо) государство кӱшеш лукталтыт, убыточный улыт. Парышым пуышо лийышт манын, нунын тиражыштым палынак кугемдыман да рекламым шукырак печатлыман. «Юл увер» посна газет лиеш гын, ме тыгак ышташ шонена. Тӱҥалтыш жаплан тудын тиражшым 3 тӱжем экземплярыш шукташ, а вара кугемден толаш, иктаж 6 тӱжем экземплярыш шукташ. Кызыт «Волжская правда» идалыкыште реклама деч 30 тӱжем утла теҥгем налеш. Ме марла газет дене тиде суммым 10 тӱжем теҥгеш, а умбакыже 20 тӱжем теҥге нарыш шукташ шонена. Тыгак колхоз ден совхоз, предприятий ден организаций-влакат у условийыште пашам ыштыме жапыште окса дене полшен кертыт. Вет ме нунын нергенак да нуныланак возен шогаш тӱҥалына. Икманаш, марла газетым лукташ тӱҥалына гын, тудын роскотшо кусарен лукмо газетын деч ятырлан изирак лиеш. Адакшым молан идеологийлан оксам чаманыман улына? Газетым колхоз, совхоз, предприятий, организаций дене нигузеат таҥастараш да иктай условийышке шындаш ок лий. Вет тудо идеологический оружийлан шотлалтеш.

«Юл увер» газетым посна лукташ тӱҥалме нерген йодышым официально нӧлталме деч ончыч ме тидын шотышто лудшо-влакын шонымыштым пален налнена. Тидланже газет гоч анкетированийым эртараш шонена. Анкетын ик эн тӱҥ йодышыжлан тыгай шотлалтеш: «Юл увер» самостоятельный лиеш гын, тудым налаш тӱҥалат мо?» Кажне марий лудшо йодышылан активнын вашешта гын, первый жапыште подписчик мыняр лиймым пален кертына.

Шукерте огыл редакцийыште марла газетым посна лукмо шотышто йодышым нӧлтал ончышна. «Волжская правда» газетын икмыняр пашаеҥже (тӱҥ шотышто руш-влак) каласышт: ончыч кусарен лукмо газетын тиражшым 3—4 тӱжем экземплярыш шуктыман, вара посна газетым лукмо нергенат ... Редакцийын

Газет шылтален. Мом ыштыме?

«КУГУ ШӰРГЫН ОЙГЫЖО»

КОДШО ийын 26 ноябрьысе газетеш печатлалтше тыгай вуймутан корреспонденцийыште Морко районысо Кугу Шӱргӧ ялыште погынышо пӱсӧ проблема-влак нерген ойлалтын. Изи ял-влакын (тыгайже районышто 63 уло) илышышт шкича ончылно кучалтеш. Тушто еҥ-влакым пашаш вераҥдыме...

...39 вуй тӱкан шолдыра вольыкым, тидын шотыштак латиндеш ушкалым, ашнат, 75 шорык уло. Кажне суртлан кормам ситарыме.

Озанлык кӧргысӧ расчетыш куснышашлан, кажне еҥлан пашам ситарышашлан 1990 ий 19 январь гыч совхозышто аренда негы-

лыман услуга шотышто ўмаште планым темен. Но предприятий-влак вич миллион теҥгеаш продовольст-

тыт.

Оборудованийын кугу ужашыже ончычсо семынак яра шога. Кодшо ийын рес-

Оласе витамин заводын коллективше договорный обязательствым сайын шуктен то-

производственно - экономический тунеммаш жапын йодмыжлан огеш келше. Южо

В. ПЕТРОВ,
КПСС Марий обкомын социально-экономический отделжын консультантше.

Газет шылтален. Мом ыштыме?

«КУГУ ШЎРГЫН ОЙГЫЖО»

КОДШО ийын 26 ноябрьысе газетеш печатлалтше тыгай вуймутан корреспонденцийыште Морко районысо Кугу Шўргö ялыште погынышо пўсö проблема-влак нерген ойлалтын. Изи ял-влакын (тыгайже районышто 63 уло) илышышт шинча ончылно кучалтеш. Тушто еҥ-влакым пашаш вераҥдыме, илыме верым, корным ыштыме, сатум ужалыме, тазалыкым аралыме, бытовой обслуживатлыме да моло йодыш райсовет исполкомын сессийлаштыже, постоянный комиссийлаште чўчкыдын тарваталтеш. Районышто изи ял-влакым арален кодымо да вияҥдыме шотышто комплексный программа ышталтын да тудо илышыш пурталтеш.

Пытартыш ийлаште изи яллаште илыше калыклан оралтым чоҥаш да олмыкташ 30 тўжем утла кубометр чодырам ойырымо. Куґорнымбал Шале ялыште, Шўргыялыште, Нуръял Корамасыште кум кевытым чоҥымо. 62 тавым, 17 вўд колонкым ыштыме да тöрлатыме. Коло куд изи ялыште илыше-влаклан кинде олмеш ложашым талук мучко пуат. Кодшо ийыште 280 тонн ложашым кучылтмо.

Шуко изи ялышке торговля пашаеҥ-влак лектын коштыт. Нуно еҥ-влаклан райпон пеҥгыдемдыме ассортимент почеш сатум ужалат. 1989 ийыште 327 тўжем теҥгеашым ужалыме. Чыла изи яллан 42 фельдшерский пунктым пеҥгыдемдыме. Ўмаште 102 гана лекме, 133 еҥлан полышым пуымо, 36 черлым койкыш пыштыме.

Кеҥежым латшым изи ялыште посна верлаште кином ончыктат. Культура отдел агитбригада-влаклан программым ямдылен. Изи ял-влакын пайремышт эртаралтеш. Чавайнур, Пумыр, Курыкйымал, Усурт да моло ялыште тыгай пайрем традицийыш савырнен. Рўдö библиотечный система верлаш книгам луктын шара. Кушто комплексный приемный пункт уке гын, тушко бытовик-влак шке лектыт. Латик пöртыштö телефоным шындыме.

Корреспонденцийыште ончыктымо факт-влак почеш Кугу Шўргыштö илыше-влак дене кок гана сходым эртарыме. 1989 ий декабрьыште эртыше сходышто Коркатово сельсовет председатель Г. А. Васильев, «Путь Ленина» совхоз директор Г. К. Васильев, совхозын тўҥ зоотехникше А. Г. Крылова лийыныт.

1990 ий 1 январьлан ялыште 97 еҥ шотлалтын. 39 сурт-пече уло. Тушто 39 вуй тўкан шолдыра вольыкым, тидын шотыштак латиндеш ушкалым, ашнат, 75 шорык уло. Кажне суртлан кормам ситарыме.

Озанлык кöргысö расчетыш кусныкшашлан, кажне еҥлан пашам ситарыкшашлан 1990 ий 19 январь гыч совхозышто аренда негызеш кок кооперативым ыштыме. Кокымшо кооперативын рўдыжлан Ильинский починкам ыштыме. Тудо Кугу Шўргö деч кок меҥге тораш верланен. Кодшо ийын Ильинскийыште 1120 сöснылан фермым шуктымо. Тыште еҥ-влак кўлыт.

Латкумшо вичияшыште Кугу Шўргыштö тўкан шолдыра вольык фермым, 1990 ийыште Кожлаерыште гаражым ышташ палемдыме. Совхозышто илыме вер чоҥгалтеш. Пытартыш кок ийыште лу ешлан пöртым чоҥымо. Тений Ильинскийыште кок пачеран кум пöрт шуктымо лиеш. Нуно самырык еш-влаклан, уста пашаеҥлан пуалтыт. Нуныланак техника пуалтеш.

Корным латкумшо вичияшыште ыштен шукташ палемдалтеш.

Кугу Шўргыштö нылшкет ўдырамаш ила, кажнылан пенсийым кутемдыме, ынде тылзеш шымлу теҥгем налыт. Иктыжым договор почеш социальный пашаеҥ онча. Кугу Отечественный сарын инвалидше, диабет дене черлевлаклан тылзе еда кочкыш продукт ойыралтеш.

Кугу Шўргыштö фельдшерский пункт уке. Ял калыкым Ильинскийысе фельдшерско-акушерский пункт обслуживатла. Коркатово больницыште эмлат. Латкумшо вичияшыште Ильинскийыште у эмлыме пунктым чоҥаш палемдалтеш.

Сатум ужалымаште нелылык уло. Посна пöртыштö лавкым почмо. Телылан кажне ешлан ложашым ситарыме.

Кодшо шыжым самырык-влак бригадный пöртым шотыш конденыт. Тушто кастене погынат, пайрем кечын концертым ончыктат. Коркатово сельсовет исполком электровий улмым, радио да связь ыштымым терген шога.

1989 ий 26 декабрьыште Кугу Шўргыштö эртарыме сходышто сельсовет исполком лўмеш каласыме ой-каҥаш дене пырля южо йодышым решатлымаште ял калыкын эркын тарванылмыже, öкым улмыж нерген палемдыме.

В. РЯБИНИН,
калык депутат-влак Морко райсовет исполком председатель.

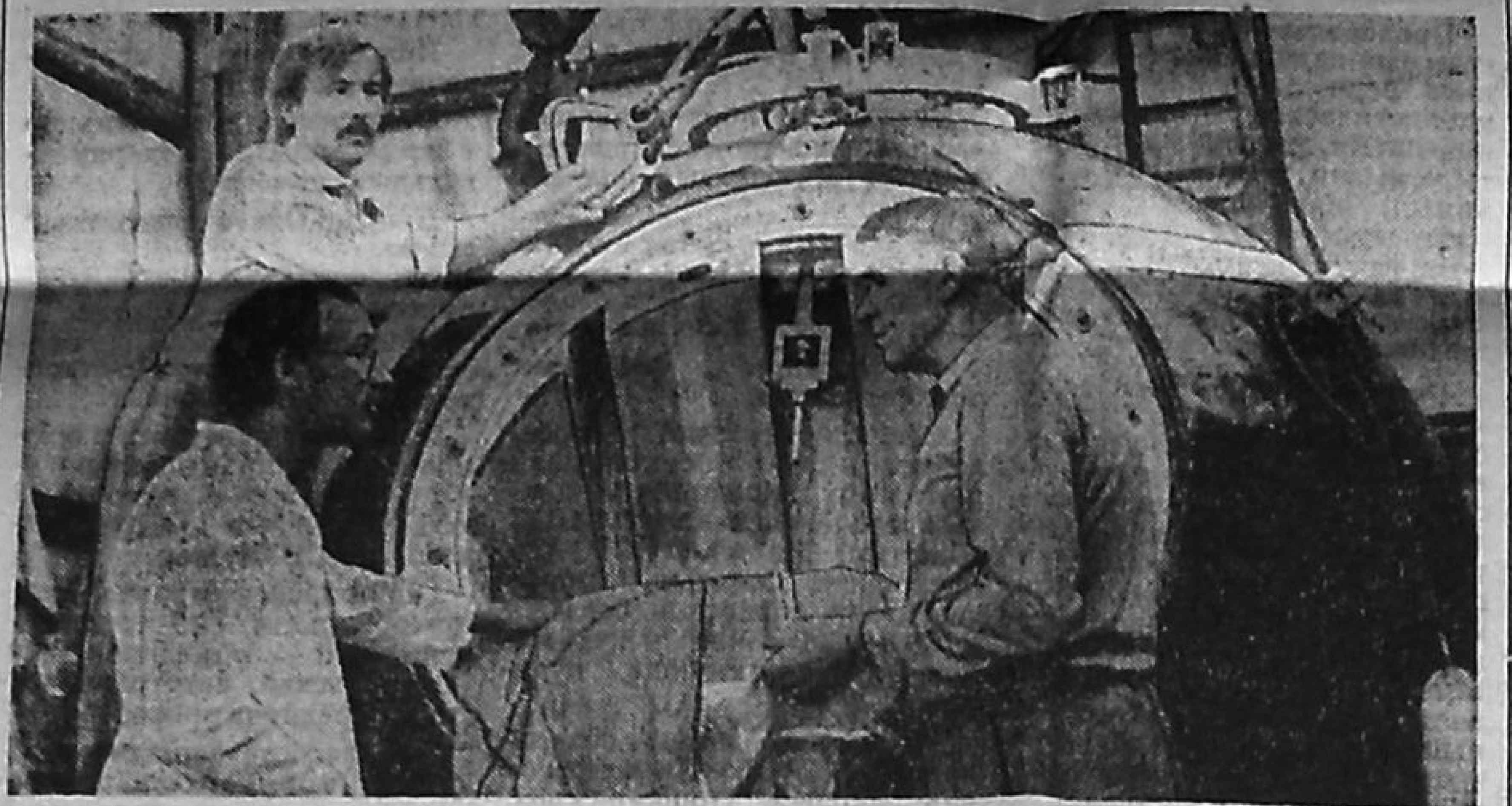

„БИОС"—ШЫМЛЫМЕ ЦЕНТР

ГРУЗИНСКИЙ ССР. Шем тенгыз серысе тиде пўнчерыште верланыше изирак мотор коттеджлаште але марте каныше еҥ-влак веле огыл, чылажымат пален налаш тыршыше журналист-влакат лийын огытыл. Але марте тиде пеш секретный объектлан шотлалтын. Коттеджлаште космос дене кылдалтше лабораторный шымлымаш эртаралтеш.

«Биос» лабораторий экологически яндар стендыште биологический объект-влак дене—маймыл, куголя-влак дене—шымлымашым эртараш йöным пуа. Тудым СССР Медицинский наука академийын Экспериментальный патологий да терапий шотышто НИИ-же, СССР Минздравын Медико-биологический проблемым шымлыше институтшо да СССР Общий машиностроений министерствын специализироватлыме рўдö конструкторский бюрожо пырля ыштеныт.

«Биос» индеш космический аппаратым чоҥештымаште тергымаш сайын эртен. Погымо данный практический космонавтикын проблемылажым, орбитальный станцийыште кужу жап чоҥештыме да Кече системысе планетылашке чоҥештыме дене кылдалтше ятыр йодышым решатлышашлан кучылталтеш.

«Биос» центрыште кызыт эртаралтше биотехнический шымлымаш программа мланде ўмбак волышо аппаратын волен шичмыж годым вашлиялтше неле условийыште физиологический, анатомический да моло тўрлö вашталтыш, перегрузка лиймым шымлаш полшышаш.

Умаште шыжым Медико-биологический проблемым шымлыше институтын ученый-влак старший научный пашаеҥ Владимир Шеиный да лабораторий вуйлатыше Борис Федоренкон вуйлатымышт почеш волымо аппаратын мландыш волен шичмыж годым вашлиялтше южо факторын могай влиянийым ыштымыжым шымленыт. Шымлымаш ончыктен: маймыл ден куголя-влакын вўрыштышт да шўмыштын пашаштыже вашталтыш йöршын гаяк лийын огыл. Тидыже тыгай шонымашым луктын каласаш йöным пуа: аппаратын волен шичмыж годым лийше ударный перегрузкылан, йўк-йўанлан кöра животный-влакын илышыштышт кугу вашталтыш ок лий.

Снимкыште: (пурла гыч шолашке) мастер Юрий Лукин, слесарь-сборщик Александр Петров да электромонтажник Виктор Радомский волымо космический аппаратым ямдылат.

ТАСС-ын фотожо.

Кусарыманак мо?

А ынде кокымшо амалым ончалына. Марла районный газетын тиражше тунам кугурак лиеш, кунам тудым рушла гыч огыт кусаре, а вигак марла лукташ тўҥалыт. Молан манаш гын, кусарымым марла возымо деч лудаш нелырак. Сайын кусараш жап да мастарлык кўлыт. А районный газетлаште шукыж годым тидыжат да тудыжат огыт сите. Адакше кусарыше-влакым редакцийлаште творческий пашаеҥлан огыл, а техническийлан шотлат. Нуно ик жапыштак кусарат да машинка дене печатлат.

Материалыштым шукыж годым шкешт гына лудын лектыт. А редакторын заместительжын нунын почешышт лудаш жапше уке. Молан манаш гын, тудо эше газетыште Совет-влакын (куштыжо эше профсоюз-влакын) пашаштым волгалтарышаш, кажне номерыш моло творческий пашаеҥ-влакын пел нормышт наре строкам пуышаш. А строкам пуаш верышке лектын коштман. Совет паша дене кылдалтше чыла материалым обрабатыватлыман, марла возымо корреспонденций-влакым рушлашке кусарыман, редакцийыш пурышо марий сылнымут произведений-влакым тöрлыман да шкеак печатлыман (машинистка-влак утларакше руш улыт). Тынар пашам шуктен шогымылан кöра тўҥ обязанностьым кўлеш семын нангаяш жап огеш сите.

Марий йылмынам да литературынам вияҥден колташ шонена гын, районный газет-влакым марлашке кусарен толашымаш огынал, а нунын олмеш шочмо йылме дене газет-влакым ыштышаш улына.

Ме, кусарен лукмо «Юл увер» газет пашаеҥ-влак, шке ончыланна лач тыгай задачым шынденна. Тидлан ынде газетиам 756 еҥ налеш.

Чыла тидыже ўшаным шочыктен: газетна самостоятельный лиеш гын, тудым подписчикше эшеат шукемеш.

Шуынак пижаш гын

Кызыт лудшо-влак мемнам марла литературный страницым шагал печатледа манын шылталат. Сылнымут страницым чўчкыдынрак лукташ кўлмö нерген мый шуко гана редакторлан, ответственный секретарьлан ойленам, но нуно ик мурымак мурат: «Кунам рушла лекше газетеш пуэна, тунам марлат луктын кертына, а утыжым луктын огыда керт, «Юл увер» — рушла гыч кусарен лукмо газет, а марла лекше посна газет огыл». А марла лекше литературный страница деч посна поэт ден писатель-влакым кузе кушташ? Вет кеч-кöнат, возымыжо газетеш печатлалтеш гын веле, у произведенийым возаш кумылжо лектеш. А мемнан редакций пеленсе литературный ушем кагазыште гына шотлалтеш. Мыйын тыште ыштыме жапыште занятийжат эртаралтын огыл. Чыла тидыже «Юл уверым» посна газетыш савыраш шонымашым тарватен.

Мемнан шонымо почеш, «Юл увер» КПСС Волжский горком ден калык депутат-влак районный Советын органышт гына лийшаш (кызыт эше калык депутат-влак оласе Советын органже). Тудо марла гына лекташ тўҥалеш. Молан манаш гын, районышто 26 тўжем еҥ гыч 90 процентше утла марий улыт. «Волжская правда» ден «Юл увер» газет-влакым 5 тўжем наре еҥ налеш. А «Юл увер» шке вуя лекташ тўҥалеш гын, рушла газетым налше марий-влак кокла гыч шукышт «Юл уверым» налаш тўҥалыт. «Юл увер» посна газет лиеш гын, районын илышыжым келгынрак волгалтараш йöн шочеш. Адакшым, арня еда литералогический оружийлан шолталтеш.

«Юл увер» газетым посна лукташ тўҥалме нерген йодышым официально йолталме деч ончыч ме тидын шотышто лудшо-влакын шонымыштым пален налнена. Тидлаже газет гоч анкетированийым эртараш шонена. Анкетын ик эн тўҥ йодышыжлан тыгай шотлалтеш: «Юл увер» самостоятельный лиеш гын, тудым налаш тўҥалат мо?» Кажне марий лудшо йодышлан активын вашешта гын, первый жапыште подписчик мыняр лиймым пален кертына.

Шукерте огыл редакцийыште марла газетым посна лукмо шотышто йодышым нöлтал ончышна. «Волжская правда» газетын икмыняр пашаеҥже (тўҥ шотышто руш-влак) каласышт: ончыч кусарен лукмо газетын тиражшым 3—4 тўжем экземплярыш шуктыман, вара посна газетым лукмо нерген ойлаш лиеш. Редакцийын марий пашаеҥже-влак (редактор деч молыжо) тыгай шонымаш дене огыт келше. Молан манаш гын, кусарен лукмо газетын тиражшым 3—4 тўжем экземпляр марте кўзыкташ ок лий. Марла районный газет-влакын тиражыштым нöлтал колтышашлан нуным, жапым шуйкалыде, самостоятельный газетлашке савырыман. Лач тидыже КПСС ЦК-н сентябрьысе (1989 ий) Пленумжын пунчалжым илышыш пуртымаш лиеш.

СССР Верховный Советын сессийыштыже депутат-влак союзный ден автономный республика-влакын гражданствышт нерген законопроектым каҥашыныт. Тугеже, икмыняр жап гыч ме СССР-ын гына огыл, тыгак Марий Автономный Совет Социалистический Республикын гражданинже лийына. Неужели тыгай условийыште районлаште самостоятельный марла газетым лукташ правана уке?

А. БОГДАНОВ,
«Юл увер» газет редакторын заместительже.

Республикысе прокуратура кодшо ий мучаште Шернур районышто арака йўмö да алкоголизм ваштареш кучедалмым терген, шуко ситыдымашым тўжвак луктын.

Айык йўла— илыш норма

АРАКА КЕРТЕШ...

РАЙОНЫСО озанлыклаште дисциплина ўлыкшö, колхозник ден совхоз пашазе-влак прогулым ыштат, нунын коклаште арака дене таҥгалтшат шагал огыл. «Коммунар» ден «Дружба» колхозлаште, «Кукнурский» ден «Кугушенский» совхозлаште ончылийсе дене таҥастарымаште прогул ятырлан шукемын. Вуйлатыше-влакат тиде «чер» деч эрнен огытыл. «Кугушенский» совхозышто комплекс начальник А. В. Лыткина кодшо ийын ятыр гана пашаш лектын огыл. А агроном Г. П. Блинов арака йўмö амал дене прогуллан кок гана наказатлалтын.

Водитель-влак коклаштат торжа койыш кумдан шарлен. Кодшо ийын 40 транспортный происшествий гыч пелыж наре йўшö водительын титакшылан кöра лийын, тидын годым вич еҥ колен, нылле наре сусырген. Корно правилым пудыртымо тўжем наре случай гыч кумшо ужашыже арака дене кылдалтын. «За коммунизм», «Коммунар» колхозлаште, «Казанский» совхозышто, автотранспортный, ремонтно-технический предприятийлаште да «Марийскмелиораций» объединенийысе 9-ше ПМК-ште корнысо дисциплина поснак ўлыкшö.

Арака йўмö да алкоголизм ваштареш кўлын кучедалаш вич ий ондак пижме. Кодшо ийын тудын «саскаже» йöршеш мöҥгештын: общественный верлаште йўшö вуя пернылноштшо-влакын чотышт кугемын, айныктарыме верышкат шукырак еҥ логалын. Нунын коклаште коммунист ден комсомолец, вуйлатыше-влак улыт. Нуным ужын, тыглай пашазе ден колхозник-влак паша верыштак кочо вўдым лöкат, кредалыт, шолыштыт.

«Нива» совхозын пашазыже М. А. Кузьминых йўшö вуя кечывалымак директор Н. А. Трапезниковын машинаж гыч радиоприемникым шолыштын. «Кугушенский» совхозын вольык ончышыжо Н. П. Чукашов кечывал кочкыш пагытыште арака кленча пундашыш ончал шуктен, вара доярка-влак дек пижедылаш, нуным мыскылаш тўҥалын, кид денат шуын.

«Нива» совхозысо машинавечыште йўд орол Г. В. Васильевын колышо капшым муыныт. Кузе тидыже лийын кертын? Орол кочегар-влак Семенов, Голосов да Кузьминых дене паша верыштак аракам лöкен. Эрлашыжже ферма вуйлатыше В. С. Токтаров доярка-влак дене аракам тўшкан йўмашым организоватлен.

Южо еҥын окса ок ситат, шолышташ пижеш. Ончыч судитлалтше, кызыт пашам ыштыдыме Филиппов ден Макаров Казанский селасе кинде заводын клатше гыч лу литр наре апельсин эссенцийым шолыштыныт, вес кечын коло литр наре луктыныт. 1259 теҥгеашым солалтеныт.

Памашъял кў карьерыште кум преступленийым ыштыме. Водитель В. В. Коршунов йўшö вуя орол Вязовым чот кырен да суд ончылно мутым кучен. Тылеч вара тиде оролымак хронический алкоголик В. А. Горинов «туныктен»: икмыняр öрдыжлужым тодылын. Кодшо шыжым 55 ияш ўдырамашым йўшö кум пöръеҥ виешлаш толашен.

Арака йўмаш кумдан шарлымым районысо партийный, совет, озанлык, правам аралыше орган-влакын вуйлатышышт сайын палат. Туге гынат чарен шогалташ, иземдышашлан мерым ышташ огыт вашке.

Арака йўмö ваштареш кучедалме шотышто комиссий-влак кокла гыч иктышт пашам огыт ыште, весышт шотышлан гына «тарванылыт». Марисола, Токтамыж, Эшполдино сельсовет исполкомлаште, «Заря» совхозышто, шыл комбинатыште, сыра заводышто, райпошто да моло предприятий ден организацийыштат тыгай комиссийын улыж ден укежым икгаяк. Товарищеский суд ден ўдырамаш советын пашашт нергенат тидымак каласаш лиеш.

Райисполкомын данныйже почеш, витле наре добровольный калык дружиным ыштыме, нуно тўжем наре еҥым чумырен шогат. Шернур поселкышто кокла шот дене ныл дружинник кече еда дежурствыш лектеш. Идалык мучко 8 правонарушительым кученыт. Тидым паша манаш йылме ок савырне. Яллаште сўрет тылечат начар.

Районысо шуко озанлыкыште айык йўла верч кучедалме обществын первичный организацийжым ыштыме огыл. Кушто ыштыме гынат, паша ок кой. Антиалкогольный пропагандат ок куандаре. 370 хронический алкоголик учетышто шога. Кодшо ийын куд еҥым веле ЛТП-ыш колтымо, а дееспособность шотышто иктымат шыгыремдыме огыл.

Правам аралыше орган-влакын пашаштат ситыдымаш шинчам «йымыктара»: рецедивист-влаклан вниманий уке, колоний гыч толшо-влакым надзорыш огыт нал, калык судын приговоржым Верховный судлан вашталташыже логалеш. Республикысе прокурорын протестше почеш Костроминын, Ермаковын, Мамаевын, Марьинын делашт шотышто приговорым закондымылан шотлымо. Ермаковым, мутлан, районысо калык суд чыныш луктын, кеч тудо еҥым сусыргымеш кырен. Протест почеш делам утыч ончымо годым Ермаковым эрык деч посна кодымо.

Районысо прокуратурат чолгалыкым да пеҥгыдылыкым ок ончыкто.

Илышын чынже тыгай: от тырше гын, тўвыргö саскам вучыман огыл.

Я. ЗИЛЬБЕРМАН,
Марий АССР прокурорын кугурак полышкалышыже.

МАРИЙ КЎСЛЕН МУРЫЗЫЖО

Марий АССР искусствын заслуженный деятельже А. Р. Сидушкинан шочмыжлан—75 ий

Эрла Йошкар-Олаште, И. С. Палантай лўмеш музыкальный училищын концертный залыштыже, Марий АССР культура министерство, Маргосфилармоний да МАССР Композитор ушем республикыште Марий АССР искусствын заслуженный деятельже А. Р. Сидушкинам шарныме касым эртарат. Тыште уста кўслезын ученикше-влак шке туныктышыштым шарналтат, кугу концерт программа дене хоровой капелла, кўслезе-влак ансамбль, икымше номеран музыкально-художественный школ-интернатын йоча вокальный группыжо, «Марий эл» ансамбль, Йоласал гыч кўслезе-влакын ансамбльышт участвоватлаш тўҥалыт.

А. Р. СИДУШКИНА 1915 ийыште Поласал кундемысе Важйалеш, кресаньык ешеш шочын. Изиж годымак тудо кўслем уло чонжо дене йöратен шынден. Тунам тиде музыкальный инструмент кажне ешыштак манме гай лийын. Удыр нигöн полшымыж деч посна, шкеак шокташ тунемын. Вара Аня ялыште эртыше тўрлö пайремлаште участвоватлаш тўҥалын.

Музыкым йöратымыжак тудым Йошкар-Оласе искусство техникумыш конда. Самырык ўдыр тыште дирижерлан тунемеш. Тидын годымак А. И. Искандаровын вуйлатыме хоровой капеллыште мура, тўрлö концертлаште кўслем шокта.

Музыкальный училищым тунем пытарымек, Аня Москвасе государственный консерваторийысе дирижерско-хоровой факультетын студентше лиеш. Но тушто тунемашыже война чаракым ышта. Сар тўҥалмеке, Анна Романовна Йошкар-Олашке пöртылеш. Маргосфилармонийыште хористка да кўслем шоктышо семын пашам ышта. Тунам эреак гастроль дене коштыныт. Тўрлö районлаште, яллаште кугун вучымо уна лийыныт.

Уэш консерваторийышке пöртылеш да тудым 1946 ийыште сайын тунем пытара. А. Р. Сидушкина Поласалыште, Н. К. Крупская лўмеш Марпединститутышто кўслезе-влак ансамбльым чумыра. Ятыр ий Маргосфилармоний пелене кўслезе-влак ансамбльын художественный руководительжылан ышта. Уста музыкант семын Анна Романовна концертлаште участвоватла, республиканский, всероссийский художественный самодеятельный конкурслаште шке мастарлыкшым ончыкта. Верысе да центральный радио дене ик гана веле огыл шоктен. Тидын годымак Сидушкина педагогический пашаште тырша. Тыге И. С. Палантай лўмеш музыкальный училищыште ик жап хоровой дисциплиным туныктен да кўслезе-влак классым почын, культпросветучилищыште (кызыт культура училище) кўслезе классым ыштен. Марпединститутышто музыка, пений да изобразительный искусство кафедрын старший преподавательже лийын.

Шкежкын йöратыме инструментшылан Анна Романовна кугу репертуарым ямдылен: калык муро-влакым, классический произведенийлам келыштарен, шкежат муро-влакым возен.

1958 ийыште курык марий калык муро-влак сборник савыкталт лектын. Тудым Сидушкина ямдылен. А вес кўслезе Л. Скулкина дене пырля кўслем шокташ ямдылыме пьеса-влак сборникым чумыреныт.

Изинекак кўсле деке шўманлыше ўдыр чыла илышыжым тудын дене кылден, марий калык коклаште кўсле шоктымо искусствым шарен колташ пеш шуко тыршен да ятыр еҥым тидлан туныктен. Кызыт тудын ученицыже-влак шке туныктышыштын пашажым умбакыже шуят.

Р. АРТИЩЕВА.

«УЛО ЧОНЕМ ПУЭНАМ»

Анна Романовна Сидушкинан лўмжö марий культурышто шöртньö буква дене возалтын, суапле устаныж дене чапланыше кўслезе-влак М. Г. Лукьяновын, П. Т. Терентьевын, П. С. Тойдемарын пашаштым умбакыже шуен. Тудын шке шотан исполнительский талантшым нимо дене таҥгастараш ок лий. Тиде мастарлык шке сылнылыкше дене уникальный...

...ым Павел Тойдемар кольшытын да Сидушкиналан марий олан сценышкыже лекташ полшен. А техникумышто тудын поро туныктышыжо композитор-влак А. И. Искандаров, Л. Н. Сахаров лийыныт. Тунеммыж годымак Анна Романовна хоровой капеллыште мурен, марий радиошто кўслем шоктен.

Анна Романовнан архивыштыже Москваште П. И. Чайковский лўмеш консерваторийыште тунемме годсо...

...галмеке, тудо жаплан Саратовышко кусен, рвезе-влакым фронтышко нальыныт, ўдырышт, кö кушко кертын, тушко каен. Сидушкина Марий кундемышке пöртылын. Кум ий годым Марий филармонийын артистше семын кўслем шоктен коштын. Выступлений годым тўрлыжат лийын.

Ик концерт нерген Анна Романовна илымыж годым эре шарналта ыле: «Сар годым теле вет йўштö шоген...

...чоньыштыжо лийын гын, сценышке лектеш гын, кушто чевер кече ончалеш ыле, шинча ончылнак самырыкыштын, моторештын. А кўслем кылым пералтен гын, чыла нерген, очыни, монден. Калыкат тудым ончен чон дене яндаретын. Тидым нигунам мондаш ок лий.

Ансамбльыште ыштымыж годым А. Сидушкина Курык марий, Звенигово, Морко да моло кундемлаште марий муро ден сем-влакым поген ко-...

...подавательжылан ыштен. Тунам Марий филармонийыште кўслезе ансамбльым шалатеныт ыле, республикыштына профессиональный кўслезе коллектив кодын огыл. Кузе тидлан кöра тудын чонжо йўлен! Но мом тудо ыштен кертын?!

— Анна Романовна моткоч скромный айдеме ыле, — каласкала Т. А. Ягельдина. — Южгунамже пеҥгыдыракат лийман ыле, очыни. Тудо илышыште кучедалаш шочын огыл, кö тудым игылтын але шыгыремден гын, кидшым лупшалын, ойырлен гына каен. Кузе тудлан пеҥгыде энгертыш кўлын. Кўслезын поро таҥже, мутат уке, лийыныт — йылмызе, кызыт ынде профессор Лидия Васикова, искусствовед Мария Георгина. Шке жапыштыже культура министр лиймыж годым Анатолий Васильевич Краснов Анна Романовналан моткоч полшен — Москва гыч ятыр у кўслем налыктен.

Но тидын годымак А. Р. Сидушкинам чытен кертдымыштат лийыныт. Икте тыгайже — тунамсе культура министрын заместительже Н. В. Курбатова. Шем чонан администратор ик гана веле огыл правительственный але пайрем концертым ямдылыме годым Анна Романовнам сцена гыч «Уберите эту старушку!» торжа мут дене поктен колтен. Жап эртен, марий калык саде функционер ўдырамашын лўмжымат монден, а уста кўслезым курым-курымеш шарнен илаш тўҥалеш. Чаманен каласыман, марий калык искусство деке йўштö шўман еҥ-влак алят эше культурысо администратор-влак коклаште йомын огытыл, калыкнан шўм-чон поянлыкшым тўзаташ да арален кодаш пырчат огыт тырше — тиде раш.

Анна Романовна, пенсийышке лекмекыжат, Марпединститутысо «Пеледыш» ансамбльын кўсле группыжым вуйлатен. Тудын тыршымыжлан кöра 1975 ийыште музыкально-художественный школ-интернат пелен кўслезе отделенийым почмо. Тидын годымак уста ўдырамаш Москвасе Гнесинмыт лўмеш институт пелесе калык фольклор отделенийын студийышкыже кўсле семым пленкышко сераш ятыр гана миен. Но 70-шо ийлаште Марий радио гына тале кўслезын шоктымыжым арален кодаш тыршен огыл. Сандеҥак тысе фонотекыште А. Р. Сидушкинан кўсле семже шагал аралалтеш.

Шонго велеш шкет кодаш нигöлан ынже пўрö маныт. Анна Романовна шыпак йокрокланен, Елизавета шўжаржын ... чер дене йöсланымыжым ужын, тудымат тыгак пўрымаш вуча манын, чонжым пудыратен.

— 1980 ий декабрь мучаште мый туныктышем деке чонжым лыпландараш пуренам ыле, — шарналта Тамара Андреевна Ягельдина. — Тунамак Анна Романовна «Илымем тетла ок шу» манын шижтарыш. Мый тудым тўрлö семын осал шонымашыж деч шöраш тыршышым, кертмем семын чыла...

ЙÖРАТЫМЕ ЭЛЫШТЫНА

Пареҥгым шындашат йöра

ЧЕРНОВЦЫ. Шошым областьысе «Большевик» колхозышто кукуруз сеялкым кок пачаш кучылташ тўҥалыт. Тиде агрегатым ынде нимогай ваштылтышым ыштыдеак пареҥгым шындымаштат кучылташ шонат. Секретше тыште: озанлыкыште але марте вашлиялтдыме урлыкаш пареҥгым кучылташ тўҥалыт. Тудыжым Новоселицкий районысо Бояны селаште Всесоюзный научно-опытный станцийын лабораторийыштыже луктыныт. Стерильный условийыште ончен куштымо урлыкаш пареҥге моткоч тыгыде, тудо биологически яндар, нимогай чер деч ок лўд, пеш чаплын кушкеш, чыла тыгай пайдале качествыжым шуко ий арален коден кертеш.

Лу кечылан

РИГА. «РАФ» микроавтобусым лукшо Елгавский заводын пашаеҥже-влак лу кечылан «Константин Симонов» теплоходлан оза лийыныт. Судно Латвийын столицыж гыч кужу корныш тарванен. Предприятий теҥгыза круизын акшым шке тўлен. Каласаш кўлеш: производствышто 25 ий деч утларак ыштыше-влак путевкым ярак налыныт. Международный маршрутан круизым финансироватлымашке республикыште первый гана спонсорым ушымо. Тыгай путешествийым организоватлаш «Тевия» туристический ассоциацийым ыштыме.

Кореец-влакын ушемышт

ДЖАМБУЛ. Тиде олаште совет кореец-влакын областной ассоциацийышт ышталтын. Учредительный конференцийыште уставым да программный документ-влакым пеҥгыдемдыме. У общественный ушем совет кореец-влакын культурный да духовный йодмашышт дене кылдалтше тўрлö йодышым решатлышаш. Эн ончычак шочмо йылмым тунемаш, калыкын историйжым шымлаш, ойыртемалтше калык творчествым да национальный промыселым уэш виянден колташ полшышаш.

(ТАСС).

Автобус дене Москва гыч Варшавыш

Умаште талук мучаште Москва — Варшава первый международный автобус маршрут почылтын. Ынде Варша-...

КОЗЫРА ЙЫЛМЕ

Эше ик гана марла фильм нерген

МАРИЙ калык шке йылмыж дене лекше книгамат, газетымат, теле-, радиопередачымат кызыт чот шылтала. Ожно тыге огыл ыле. Молан? «Айда-йöра» манме койыш озаланен, шонем. Еҥ-влак васартылын огытыл. Таче вес шот. Марла йоҥылыш але пеле рушла ойлет, возет — чытет гын, чыте: вожылмашке писын пуртат. Тидлан йывыртем. Марий-влак йылмышт, культурышт, йўлашт верч пеҥтыдын шогаш тўҥалыныт. Тыште — кызытсе илышын ойыртемже. Тыгак лийшаш.

Марлашке кусарыме фильм нерген мут тыгак чўчкыдын шокта. Йодышым еҥ-влак депутатыш кандидат-влакланат пуат улмаш. Лач тидын негызеш партий обкомын идеологический отделже совещанийым эртарен. Санденак мый возем.

Шукерте огыл колхоз ден совхозласе парторганизаций-влакын секретарьышт дене вашлияш перныш. Икте мане, газетдам умылаш йöсö, йылме неле, вольык ончышо-влакат тидым ойлат. Тыге каласымым моло лудшо дене вашлиймаштат колам. Ме, редакций пашаеҥ-влак, тыгай годым вашештена: чын, козыра йылме дене возымо материал лектеш. Руш йылме гыч кусарыме поснак ок йоҥгалт. Мом ыштет, «язык» уло. Но ешарыман: экшыкым пытараш чыла йöным кучылтына. Туге гынат, кöеш, йылмым тўрыс саемден огынал.

Тудым марла фильмыштат куштылемдыман. Витак ўшанлын каласем: кусарыше, редактор, артист-влак тидлан чыла ыштат, мастарлыкыштымат, усталыкыштымат огыт чамане. Но фильмын йылмыжым газетын дене от таҥгастаре. Герой мом ойла, тидын деч шеҥчланат кораҥаш ок лий. Уке гын, авторын шонымыжо йомеш. Тиде уже шолм луктеш. Адак шылталымаш шочеш. Марла ойлышо герой эше тўрвыжым руш артист семын тарватылшаш, шомак кужыт тудын наре лийшаш. Вес семын лектеш гын, ончышо воштылеш веле. Сандене артистлан поснак неле.

Тудын пашажым кусарыше ден редактор куштылемдышаш улыт. Шукыж годым шотлан толеш, южгунам йылме козыраҥеш. Адакше ятыр мутым кусараш чылт ок лий. Тыгодым творческий группын шинчымашыж ден моштымашыжлан гына ўшанаш перна.

Тудым лыпландараш, пыдалаш шонен огыл возем. Ончышо умылыжо, манам. Чыла тидым тек шке иктешла. Но паша эше теве кушто. Южо еҥ ала сыра, ок келше, но чон почын каласем: ме, марий-влак, шкенан литературный йылмым начарын палена. Ты шотышто ончыко эркын каена. Манаш веле — сайын палаш нормироватлыме йылмым. Тудым школышто шагал тунеммым шотыш налаш гын, такше шкенам пыдалаш ли-...

...еш. Но вет тиде паша огыл! Шочмо йылмым пагалыман. Чылан тыге ойлат. Но тидын дене серлагыман огыл. Шымлыман, тунемман. Лач тидыже ятыр еҥын ок шижалт. Сандене нуно маныт: «Огына умыло». Тыгодым йодмо шуэш: ала умылаш огыда тырше? Раш, тиде ок ситыш гын, шинчымашым нöлтымö нерген ойлыман огыл. Искусство, журналистика ончышо, лудшо деч пашам йодеш. Чайым подыл шинчыме годым культура дене пайдаланаш оҥай огыл.

Саде нергенак возем: чыла тидыже искусство пашаеҥым пыдалаш амалым ок пу. Тудо калык верч тыршен, эшеат тыршышаш, усталыкшым перестройкыш тўрыс ушышаш. Тыгаяк шонымаш авалтен марла фильмым ыштыше еҥ-влакым. Нунын ты шотышто традицийышт уло. Тудо ожнак вияҥаш тўҥалын. Марлашке эн ончыч «Кавалер Золотой Звезды» фильмым дублироватлыме. Тиде пашам 1948 ийыште Горький лўмеш студий гыч режиссер Б. Евгеньевын вуйлатымыже почеш ыштыме. Тудак вараже, кум ий гыч, «Тарас Шевченком» марлаҥдаш полшен. Витлымше ийлаште талукышто ик фильм дене веле дублироватлыме. Тыгай суапле пашам Горький лўмеш студий гычак А. Лирова, «Союзмультфильм» гыч Г. Калитневский виктареныт. Свердловскысо студият полшен.

1956 ий гыч таче марте Казаньысе кинохроника студий гыч режиссерлан Марий АССР культурын заслуженный пашаеҥже М. Швецов ышта. Эн ончыч «Педагогический поэмым» дублироватлен. Артист-влакын йўкыштым Р. Нуриев воза. Коктын кажне тылзын Йошкар-Олашке толыт, пашам кумылын шуктат.

Теве кодшо кечылаште комиссий **«Юзо вий»** фильмым сайлан шотлыш. Кок серийан, тўрлö тўсан тиде фильмым ўмаште «Ленфильм» ыштен. В. Бурлаков, Ю. Рязанцев, Ю. Алексеев, И. Смирнов, О. Кузьминых да моло артист герой-влакын рольыштым зрительлан келшен толшын марлаҥденыт. Тудо, кўшнö возымем семынак, ончаш кумылан гын, клубыш «канаш» шонен толшаш огыл. Сценарист да режиссер Э. Ясан шонкалаш таратынеже. Фильм пытымек, пашашке зрительын уш-акылже ушнышаш, кузе ме илена, мемнан общество таче могай ... кö лукташ, ... тыге ынже лий манын, мом ыштыман — чыла тидым ончышо умбакыже шке шымлышаш, уш-акылже дене умылышаш.

А зритель сеанс деч вара тыгай шонымашке шужо манын, автор-влакат, нунын идейыштым марий зрительдек шуктышо-влакат чылажымат ыштеныт.

Л. КУДРЯШОВ.

кумыш конда. Самырык ӱдыр тыште дирижерлан тунемеш. Тидын годымак А. И. Искандаровын вуйлатыме хоровой капелльын... мура, тӱрлӧ концерт... кӱслем шокта.

Музыкальный училищым тунем пытарымек, Аня

ра. А. Р. Сидушкина Полатсыште, Н. К. Крупская лӱмеш Марпединститутышто кӱслезе-влак ансамбльым чумыра. Ятыр ий Маргосфилармоний пеленсе кӱслезе-влак ансамбльын художественный

ште (кызыт культура училище) кӱслезе классым почын. Марпединститутышто музыка, пений да изобразительный искусство кафедрын старший преподаватель лийын.

Шкенжын йӧратыме

шарен колтыш пеш шуко тыршен да ятыр еҥым тӱлан тунуктен. Кызыт тудын ученикше-влак шке тунуктышыштын пашажым умбакыже шуят.

Р. АРТИЩЕВА.

«УЛО ЧОНЕМ ПУЭНАМ»

Анна Романовна Сидушкинан лӱмжӧ марий культурышто шӧртньӧ буква дене возалтын, суапле усталык дене чапланыше кӱслезе-влак М. Г. Лукьянован, П. Т. Терентьевын, П. С. Тойдемарын пашаштым умбакыже шуен. Тудын шке шотан исполнительский талантшым нимо денат таҥастараш ок лий. Тиде мастарлык шке сынлылыкше дене уникальный.

СИДУШКИН М Ы Т Ы Н ешыштышт кандаш икшыве лийын, ачаже-аваже возенат, лудынат моштен огытыл, но чонышт курымышт мучко марий муро, сем, кӱсле пелен лийын. Ачаже кӱслем, скрипкам, балалайкым, марла гармоньым ыштен моштен. Ныл ӱдыр ден ныл эргыштат тӱрлӧ инструментым шоктен моштеныт.

— Кеҥежым кече нӧлтмӧ годымак малыме вер гыч тӧрштен кынелам ыле,— полмезе жапшым шарналтен каласкален вара Анна Романовна, — да шӱргым шӱялтыдеак, кидышкем кӱслем налам. Тошто марий йӱла почеш тыге веле парня лывырга да кӱслем шокташ тунемаш лиеш, маныт.

Акак-шӱжарак Сидушкинамыт ялысе паша тургым коклаштак тунемаш тыршеныт, пайрем, сӱан, концерт годым ныжылге кӱсле сем дене калыкым куандареныт.

1932 ийыште Анна шымияш школым тунем пытарен. Ӱдыр шке семынже умбакыжат тунемаш шонен, но еш пеш йорлылан кӧра ачаже тудым Юл вес могырышко кеҥеж мучко ушкал кӱтӱм шекланаш колтен. Кужу кече мучко мо гына ӱдырын ушышкыжо пурен огыл: теве тудо чапле вургемым чиен, Йошкар-Оласе кугу концертный эстрадышке лектеш, кузе кӱсле кылым лывырге парняж дене пералта, калык тудым шулен колыштеш, вара рӱжге совым кыра, але ош пароход дене Москвашке кугу школышко тунемаш кеш.

Икана Лиза шӱжарже дене пырля, кок кӱслем сакалтен, Васильсурск олашке куржыныт. Тушто ала-кӧ нунылан каныме пӧртышкӧ корным ончыктен. Ош йӱкӧ гай кок марий ӱдырын кӱсле почеш мурымыштым колышташ калык лыҥ погынен. Пытартыш аккорд юкышто шулыш гына — каныше-влак, Аня ден Лизалан таум ыштен, оксам погеныт, темешкышт пукшен колтеныт.

Лач тиде окса дене Аня Йошкар-Оласе искусство техникумышко тунемаш пурен. Лач тыштак курык марий ӱдырын кӱслем шоктымыжым Павел Тойдемар колыштын да Сидушкиналан марий олан сценышкыже лекташ полшен. А техникумышто тудын поро туныктышыжо композитор-влак А. И. Искандаров, Л. Н. Сахаров лийыныт. Тунеммыж годымак Анна Романовна хоровой капелльыште мурен, марий радиошто кӱслем шоктен.

Анна Романовнан архивыштыже Москваште П. И. Чайковский лӱмеш консерваторийыште тунемме годсо йолташыже-влакын шарнымашышт уло. Теве мом возен РСФСР-ын заслуженный артисткыже, Гнесинмыт лӱмеш институтын доцентше Мария Бондарь: «Анушым студент-влак еш моткоч сайын вашлийын. Тидын марте ме марий еҥым пален огынал, а вет посна айдемым ончен, уло калык нерген ойлат. У йолташна моткоч уста, пашалан кумылан, скромный да честный лийын.

Тудо моткоч тыршен тунемын. «неистово» манаш лиеш. Ме паленна: Аня йорло еш гыч, нужнам, орлыкымат эртен. Москваште шинчымашым поген, тудо шке шочмо калыкшын культурыжым нӧлташ уло вийжым пуаш шонен. Тидын нерген тудо ойлен огыл, но ме шижынна — тиде тыгакак. Вара пале лийын: уло илышыжым Аня марий искусствылан пуэн...»

А теве кузе шарналта РСФСР искусствын заслуженный деятельже Елизавета Лобачева: «Анялан пӱртӱсак мастарлыкым пуэн, тидлан кӧра тудо пеш вашке столицысе ӱдыр ден рвезе-влакым чыла шотыштак поктен шуын.

Тудо моткоч лывырге дирижерский кидан, сӧрал сопрано йӱкан—икманаш, моткоч музыкальный айдеме ыле. Шке верчше шоген моштен мо? Ала веле, очыни. Тудо тӱняште порым веле ышташ шочын, илыш аҥгаштыже «разумное, доброе, вечное» манмым гына кушташ ыле. Но тидын годымак — мый палем — тудо шке илыш порысшым (долгшым) тӱрыс шуктен...

Аня моткоч куанен моштен, компанийлаште мыскараче лийын. Ме чыланат тудым моткоч йӧратенна, тудын чонжат моткоч поян ыле.

Мыланна уста, кугу талантан педагог да хоровик-влак: А. В. Александровын, Н. М. Данилинын, И. И. Любимовын, В. Г. Соколовын, К. Б. Птицан классыштышт тунемаш пиал логалын. Мутат уке, Аня шке туныктышыжовлак деч эн сайжым — айдемым пагалымашым, кӱкшӧ культурым, шинчымашым да мастарлыкым налын...»

Анна Романовналан консерваторийым иканаште пытараш логалын огыл, сар тӱ-

[illegible] товышко куснен, рвезе-влакым фронтышко налыныт, ӱдырышт, кӧ кушко кертын, тушко каен. Сидушкина Марий кундемышке пӧртылын. Кум ий годым Марий филармонийын артистше семын кӱслем шоктен коштын. Выступлений годым тӱрлыжат лийын.

Ик концерт нерген Анна Романовна илымыж годым эре шарналта ыле: «Сар годым теле вет йӱштӧ шоген. Артист-влак мӱндыр корнышко лекме годым, кӧн могай шокшо вургем уло, чыла ӱмбакышт пӱтырат ыле. Тыгеракын, ик райцентрышке толын шуна. Залыште калык тич. Артист-влакым вӱдышӧ сценышке покта. Кӱслезе ансамбльланат сценышке лекташ черет шуо. Калык кечкунамат кӱсле семым моткоч порын вашлиеш ыле, тиде гана погынышо-влак мыйым шӱтышаш гай ончат. Семынем: «Ну яконак, витне, шоктем» шонем, пеленем шинчыше Вера Куприяновалан йышт ойлем: «Ӱлыл октаветым сайынрак йонгыкто» манам. Тудо мыйым шыдын ончалеш да пелешта: «Мыйым эше туныкта, шкеже портышкемжымат кудашын огыл». Йолышкем ончальым, кеч коля рожышко пурен кай — кугу салтак портышкемем гыч йыр лум шулен шинчын. Кеч шорт, кеч воштыл. Мыйын ӧрмем ужын, калык элнен воштылаш тӱҥале. Мом ышташ? Мыят, кыдал кучен, воштылаш тӱҥальым...»

1942 ийыште Анна Романовна лӱмлӧ совет композитор Д. Д. Шостаковичын тунемшыже, уста марий музыкант Кузьма Смирновлан марлан лектын. Ешыште эрге шочын. Но Сидушкинан ава пиалже пеш кӱчык лийын, кум няш икшывыже машина йымаке логалын колен. Музыкант-влакын еш илышышт вашке пужлен. Марийже дене ойырлымекыжат, у фамилийжым паспортыштыжо коден, автобиографийжым возымо годым «Мый, Сидушкина-Смирнова...» манме мут-влак дене тӱҥалын. Кузьма Алексеевич ласка ӱмырым илен огыл, колашыжат вучыдымын колен.

— Илышыште да творчествыштыже Анна Романовна максималистка ыле, — каласкала уста кӱслезын тунемшыже да варажым поро танже Тамара Андреевна Ягельдина. — Мо тудын семын лийын огыл гын, чытен сеҥен огыл. Тидлан кӧрак южо еҥ тудын ӱмбаке йӱштын ончен. Но чыла тидыже мыйын туныктышемын мастарлыкше, кугу талантше дене таҥастарымаште пырчымат ок шого.

Анна Романовна уста деч уста артистка ыле: кеч-мо

[illegible] гынат, сценышке лектеш гын, пуйто чевер кече ончалеш ыле, шинча ончылнак самырыкештын, моторештын. А кӱсле кылым пералтен гын, чыла нерген, очыни, монден, калыкат тудым ончен чон дене яндарештын. Тидым нигунам мондаш ок лий.

Ансамбльыште ыштымыж годым А. Сидушкина Курык марий, Звенигово, Морко да моло кундемлаште марий муро ден сем-влакым поген коштын да вара кӱсле дене шокташ келыштарен. Мутат уке, тыгай пашам уста музыкант тылеч ондак тӱҥалын. 1958 ийыште лекше «Кырык мары халык мырывлӓ» книгажын ончылмутыштыжо Анна Романовна «калык сем-влакым 1933 ий гыч кагазыш сераш тӱҥалынам» манын палемден. Тылеч посна кӱслезе эше кок муро аршаш книгам савыктен. Сидушкинан тыршымыжлан кӧра, «Акпарсын маршыже», XVI курымысо марий марш-влак аралалт кодыныт.

50—60 ийлаште марий кӱслезе-влакын чапышт Совет элна мучко кумдан шарлен ыле. 1948 да 1954 ийлаште Анна Романовнан вуйлатыме кӱслезе ансамбль Москваште ныжылге семже дене калыкым куандарен. Марий кӱслезе-влакым Кремльысе полатыште, Кугу театрыште, Совет пӧртын Колонный залыштыже, Центральный телевиденийын студийыштыже порын вашлийыныт. Шӱмым вӱчкалтыше семна-влак тунамсе документальный киношто, радиоэфирыште йоктеныт. Кӱслезе ансамбль Осипов лӱмеш руш калык инструмент-влак оркестр пеленат шоктен. 1952 ийыште, тале музыкант да артисткам кӱкшын аклен, А. Р. Сидушкиналан марий ӱдырамаш-влак кокла гыч эн ондак «Марий АССР искусствын заслуженный деятельже» лӱмым пуымо.

Анна Романовна илышыштыже ик гана веле огыл самырык-влакым кӱсле дене шокташ туныкташ тӱҥалын. 1957 ийыште музыкальный училищыште кӱсле классым почын. Музучилищын тунамсе директоржо — С. А. Куприянов тале музыкантым пагален гынат, тудлан пашам ышташыже чыла йӧным пуэн кертын огыл.

А. Сидушкина тидым сайын шижын да музучилищым национальный искусствын пыжашыжлан шотлен огыл. Тышеч культпросветучилищышке пашам ышташ куснен, тыште у кӱслезе ансамбльым чумырен. Пенсийышке лекмыж деч ончыч Анна Романовна Марпединститутышто музыка, пений да изобразительный искусство кафедрын старший пре-

школ-интернат пелен кӱслезе отделенийым почмо. Тидын годымак уста ӱдырамаш Москвасе Гнесинмыт лӱмеш институт пеленсе калык фольклор отделенийын студийышкыже кӱсле семым пленкышко сераш ятыр гана миен. Но 70-шо ийлаште Марий радио гына тале кӱслезын шоктымыжым арален кодаш тыршен огыл. Сандеанак тысе фонотекыште А. Р. Сидушкинан кӱсле семже шагал аралалтеш.

Шоҥго велеш шкет кодаш нигӧлан ынже пӱрӧ маныт. Анна Романовна шыпак йокроклана, Елизавета шӱжаржат, неле чер дене йӧсланымыжым ужын, тудымат тыгаяк пӱрымаш вуча манын, чонжым пудыратен.

— 1980 ий декабрь мучаште мый туныктышем деке чонжым лыпландараш пуренам ыле, — шарналта Тамара Андреевна Ягельдина.— Тунамак Анна Романовна «Илымем тетла ок шу» манын шижтарыш. Мый тудым тӱрлӧ семын осал шонымашыж деч шӧраш тыршышым, кертмем семын чыла шотыштат полшаш мутым пуышым. Анна Романовна курымешыже нигӧн шинчашке кӱтен огыл, сӧрвален огыл. Илымыж мучко шке лукшо уке ыле. Пытартыш илыш йыжыҥжым осал сектантка ӱдырамаш когартен — тудын дене пырля ик изи пачерыште йӧсланашыже логалын...

1981 ий 22 январь Анна Романовна Сидушкинан пытартыш кечыже лийын. Колымыж деч ончыч мо чонжым йӱлатен, могай мутым калыкшылан каласен кодынеже ыле — нигӧ ок пале, воктенже лишыл еҥже лийын огыл. Кӱслезым пеш вашке колоткашке поген пыштеныт да шочмо верышкыже тояш наҥгаеныт. Тунемшыже, тудым йӧратыше да пагалыше еҥ-влак чеверласенат шуктен огытыл. Курык марий кундемыште шольыжын суртыштат калыкнан ик эн тале музыкантшым поро кумыл дене вашлийын огытыл...

Анна Романовнан тӱҥалын кодымо пашаже ила, тудын уста тунемшыже — Т. А. Ягельдина кандашлу наре самырык кӱслезым ямдылен. Марий кӱслезе школ йомын огыл, самырык вий ий еда ушнен гына толеш. Но чыла пашам эшеат энтузиаст-влак гына шуктат. Анна Романовнан тӱҥ шонымашыже шукталтде кодын — Марий государственный кӱслезе ансамбльым чумырымо огыл, музыкальный училище пелен кӱслезе классым эшеат почмо огыл. Кӱслезылан эшеат тӱҥ национальный инструментын лӱмнержым пӧртылтымӧ огыл. Тидын нерген марий общественность мыняр чаҥгым кыра — кӧн пылыш уло гын, колын шуктышаш ыле. Анна Романовнан лӱмжым, суапле пашажым шарныме кечылаште тидын нерген уэш каласаш кӱлеш.

5 февральыште республикысе общественность уста кӱслезе лӱмеш И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училищын концертный залыштыже шарнымаш касым эртара. Тушто, айста, Анна Романовна ончылно улшо порысна — кӱслем илышыште пӧртылтымӧ нерген мутым луктына.

В. ЯНАЛОВ.

Кореец-влакын ушемышт

ДЖАМБУЛ. Тиде олаште совет кореец-влакын областной ассоциацийышт ышталтын. Учредительный конференцийыште уставым да программный документ-влакым пеҥгыдемдыме. У общественный ушем совет кореец-влакын культурный да духовный йодмашышт дене кылдалтше тӱрлӧ йодышым решатлышаш. Эн ончычак шочмо йылмым тунемаш, калыкын историйжым шымлаш, ойыртемалтше национальный творчествым да национальный промыселым уэш виянден колташ полшышаш.

(ТАСС).

Автобус дене Москва гыч Варшавыш

Умаште талук мучаште Москва — Варшава первый международный автобус маршрут почылтын. Ынде Варшавыш каяш шонет гын, билетлан заказым телефон дене веле пуаш кодеш. Чыла моло сомылым «Совполда» советско-польско-датский предприятий шке ӱмбакше налеш. «Скания-113» йӧнан автобус Совет Союзысо да Польшысо корнышла дене 1301 километрым эрта. Корно кужу гынат, нойымым от шиж. Автобусышто шинчаш йӧпан кресло-влакым верандыме, салонышто икмыняр видеомонитор уло, машинаштак пукшат, канаш чарнен шогалме годым ик вереже ресторанышк пуртен луктыт. Ик рӱдӧ ола гыч вес рӱдӧ ола марте 18—19 шагат кайыман.

Билетлан заказым корнышк лекме деч кок арня ончыч 288-15-22 телефон дене налыт. Билетын акше — 60 тенге.

Снимкыште: «Скания-113» экспресс автобус Москваште.

ТАСС-ын фотожо.

[illegible] шонымыжо йомеш. Тиде уже шоям ... Адак шылталымаш шочеш. Марла ойлышо герой эше тӱрвыжым руш артист семын тарватылшаш, шомак кужыт тудын наре лийшаш. Вес семын лектеш гын, ончышо воштылеш веле. Сандене артистлан поснак неле.

Тудын пашажым кусарыше ден редактор куштылемдышаш улыт. Шукыж годым шотлан толеш, южгунам йылме козыраҥеш. Адакше ятыр мутым кусараш чылт ок лий. Тыгодым творческий группын шинчымашыж ден моштымашыжлан гына [illegible] далаш шонен огыл возем. Ончышо умылыжо, манием. Чыла тидым тек шке иктешла. Но паша эше теве кушто. Южо еҥ ала сыра, ок келше, но чон почын каласем: ме, марий-влак, шкенан литературный йылмым начарын палена. Ты шотышто ончыко эркын каена. Манаш веле — сайын палаш нормироватлыме йылмым. Тудым школышто шагал тунеммым шотыш налаш гын, такше шкенам пыдалаш ли-

[illegible] кумылын шуктат.

Теве кодшо ... комиссий «Юзо ий» фильмым сайлан шотлыш. Кок серийан, тӱрлӧ тӱсан ... фильмым ... «Ленфильм» ыштен. В. Бурлаков, Ю. Рязанцев, Ю. Алексеев, Н. Смирнов, О. Кузьминых да моло артист герой-влакын рольышт... зрительлан келшен толшо марлангденыт. Тудо, южшо возымем семынак, ончыш кумылан гын, клубыш «канаш» шонен толшаш огыл. Сценарист да режиссер Э. Ясан шонымашым [illegible]. Фильм ыштымаш [illegible] нан общество таче могай, ситыдымашым кӧ луктеш, ончыкыжо тыге ынже лий манын, мом ыштыман — чыла тидым ончышо умбакыже шке шымлышаш, ушакылже дене умылышаш.

А зритель сеанс деч вара тыгай шонымашке шуыжо манын, автор-влакат, нунын идейыштым марий зритель дек шуктышо-влакат чылажымат ыштеныт.

Л. КУДРЯШОВ.

НГАНАСАНМЫТ ДЕК УНАЛЫКЕШ

ПОЛЯРНЫЙ круг деч ятырлан мӱндырнӧ верланыше, шуэн вашлиялтше моторлыкшо, мланде йымалсе поянлыкше дене чапланыше Таймыр полуостровышто улыжат 600 еҥан калык ила. Тиде—нганасан калык. Нуным ондак «авамский самоед» маныныт. Тиде калык нерген первый гана возымым XVII курымысо исторический документлаште гына муаш лиеш.

Мемнан Мӱндыр йӱдвелысе илыше шагал еҥан калык-влак кокла гыч тиде эн изи калык кызыт, XX курымышто, могай илыш дене ила?

«Проблемына шкенан нарак погына»,—ӧкымеш шыргыжалынрак пелешта нганасанка Светлана Жовницкая. Ӱдырамашын илыш корныжо оҥай. Лу ий ончыч тудо Герцен лӱмеш Ленинградский педагогический институтым тунем лектын да, олаште кодаш темленыт гынат, Усть-Авам шочмо ялышкыже пӧртылын. Ынде тудын кугу ешыже уло. Кум йочам кушта, шкеже йоча садыште кугурак воспитательлан пашам ышта, сандене чыла жапше икшыве-влак коклаште эрта. «Нуҥын верч шӱм-чон коржеш,— ойла Светлана.— Йоча-влак кушкыт да кушмышт семын калыкын илыш-йӱлажe, традицийже, йылмыже деч торлат. Поселкысо школышто 8 классым тунемыт, вараже Дудинка райцентрысе интернатыш тунемаш куснат. Туштыжо интернатым порт шефыш налын. Йоча-влаклан эсогыл английский да немыч йылмым туныктат. А шочмо йылмым туныктымо нерген огытат шонално. Тыге лектеш: йоча-влак шочмо йылмыштым мондат, ешышт дене, шочмо мланде дене кыл лушка, сандене мӧҥгӧ пӧртылмекышт, шочмо поселкыштышт шкеныштым йот еҥ семын кучат. Нганасан культурым огыт пале, «материкысе культурыжат чонышкышт огеш шыҥе».

Нганасан-влак шукертсек колым кученыт, сонарыш коштыныт, пӱчым ашненыт, коваштым обрабатыватленыт да вургемым ургеныт. Чыла тидыже кызытат пытен шуын огыл. Ик вер гыч вес верыш кусныл коштшо калыкым ик верыште илышыш савыраш тӧчымаш арам эртен огыл. Тукым-влак коклаce кыл лушкен, самырык-влак калык промыселым, йӱлам, мурым, куштымашым легендым монден толыныт, йылмат мондалтеш.

— А вет йылмым йомдарымаш кунам-гынат пӱтынь калык пытымашке шуктен кертеш,—ойжым шуя Светлана. Эше XIX курымыштак кугу педагог К. Ушинский ойлен: «Йылме пыта — калыкат огеш код». Санденак мый шочмо нганасан йылмым илышыш пӧртылташ тӧчем. Институтышто финн филолог-этнограф Юха Янхунен дене палыме лийынам. Тудо йӱдвел йомак ден легенда-влакым возен налын, а мемнан калыкын легендыжым возен кертын огыл: нганасан-влакын письменностьышт уке. Сандене мый кириллица негызеш нганасан алфавитым ышташ пижынам.

Светлана кугу да неле пашам ыштен. Тудо нганасан алфавитым веле огыл, шочмо йылме грамматикын да синтаксисын негызыштымат ямдылен шуктен. Каласаш кӱлеш: алфавитыште 40 буква уло.

— Эше почеш кодмо огыл,—ойла Светлана,— нганасан йылмым туныктымо школьный программым ямдылашак кӱлеш. Тыгай программым пеҥгыдемдаш да учебный планыш пурташ куштылго огыл. Мылам полыш кӱлеш.

Е. ЮШИНА.

АПН-ын корреспондентше.

Поро эр, шочмо-кушмо элем,
Тынысла перкан лийже жапет!
Перестройкын ал кече, уэм,
Ушан дене онча тӧрзашкет.

Курымлаште эре пеледалт,
Марий мланде — изи олыкем!
Кугу ешыште иле волгалт,
Йӧраталме марий калыкем!

Увер: мо, кушто, кунам?

ДАЧЫШТЕ КӦ КАНА

Моло вере правительственный дачым вес организацийлан пуымо нерген шоктен ыле. А мемнан республикыште тиде шотышто кузерак? Мыйын шонымаште, калыклан раш вашешташ кӱлешыже уло.

Медведево поселко. А. ВАТЮКОВ.

«Карась» пансионат Марий АССР Министр-влак Советын производственно-озанлык объединенийышкыже пура да тудын балансыштыже шотлалтеш. Пансионатыште латкок пачеран пӧрт да ик пачеран икмыняр пӧрт улыт. Нуно электрический да тепловой энергий дене «Сосновый бор» санаторий-профилакторий гыч договор почеш пайдаланат.

Пансионатыште партий обкомын, правительствын, профсоюз обком-влакын пашаеҥышт канат, тидлан оксам тӱлат. Кумдыкым, амортизационный да коммунальный роскотым шотыш налын, тылзеш 10 гыч 28 теҥге марте шуэш.

Пансионатым перепрофилироватлыме шотышто йодыш ончалтеш. Тыге, мутлан, йоча санаторийыш савырыме нерген каҥашыме. Тӱрлӧ вариантымат шотыш налаш гын, тыште эмлыме да малыме корпус-влакым, пищеблокым чоҥаш кӱлеш. Тидлан 3,5—4 миллион теҥге кая.

Пансионатысе пӧрт-влак обслуживатлыше персоналлан илаш веле йӧрат. «Сосновый бор» санаторий-профилакторий шокшым ситарен огеш керт. Сандене у котельныйым чоҥыман. Карась ер кундемыште йӱаш ГОСТ-лан келшыше вӱд уке.

«Карась» пансионатын пӱрымашыже нерген йодышым мучаш марте але решитлыме огыл.

Г. СОЛОВЬЕВ,
производственно-озанлык объединений начальник.

ИДА ВАШКЕ

Кроссворд шумлык пурышо серыш-влакым ончал лектына

КРОССВОРДНА-ВЛАК шуко еҥым шке могырышкышт савыреныт. Тидыже пытартыш жапыште поснак раш шижалтеш. Вашмут-влак эре шукем тольыт. Теве 14 январьысе кроссвордлан лу серыш пурен. Вашмут дене пырля тушто лудшо-влак шке шонымашыштымат каласеныт.

«Кроссвордда, чынжымак, пеш оҥай. Шонаш тарата, мом-гынат уым пален налат. Эре эскерем ыле, кызыт шкеат вашмутым кычал ончышым да тупыктышо-влакымат пырля ушышым»,—воза Волжский районысо Карай школ гыч **Любовь Анатольевна Сергеева**. Ме тудлан серышым колтымыжлан веле огыл, тыгак газетна дек молым кумылаҥден шогымыжлан уло чонын таум ыштена.

«Вашмутым кок арня гыч печатлаш утларак келшен толеш, вет йодыш-влаклан келшыше мутым кычалаш йӧратыше-влак кокла гыч шукынжо, очыни, шке фамилийыштым «эрудит-влак» радамыште ужнешт. Тидым шотыш налман»,—темла Марий Турек поселко гыч **В. Сабатских**. Палемдена: тудат—кроссвордым решатлымаште ик эн чулым еҥ, ятыржылан вашмутым колтен шога. Тудын темлымыжым ме шотыш налына, вашмутым кызыт кок арня гыч гына пуэн шогена.

А теве вес серыш. Параньга районысо Орол гыч **В. Порфирьев** кроссвордым ышташ шкенжын кумылжо улмо нерген воза. Каласыман: пытартыш жапыште лудшо-влакын пашашт редакцийышкына шагал огыл толеш.

Конешне, газетыш чылажымак пуртен огына керт. Кудыжым, манмыла, «кӱктен» шуктымо огыл, тыгайжым ме авторлан ыштен шукташ темлымаш ой-каҥаш дене пырля мӧҥгешат пӧртылтена. Куштыжо икмыняр мутым веле вашталташ кӱлеш гын, шкеак тӧрлена. А печатлаш ме утларак оҥайжым ойырен палаш тыршена. Вет тидыже тыланда, лудшо йолташ-влак, шкаландат утларак келша.

Теве Советский районысо Кельмаксола гыч **В. Пермяков** кузе воза: «Пытартыш жапыште печатлалтше кроссвордда-влак оҥайрак лияш тӱҥалыныт. Штамп шотанже йыгыжтарен пытареныт ыле. Но теве 1 январьысе да 14 январьысе вес шӱльышан улыт—тушто семын чоҥалтмышт дене куандарышт. Пеш сай! Тыгай тушто-влаклан вашмутым муын, кычалше еҥын шкенжынат кумылжо нӧлталтеш. Тау тыгай пӧлеклан.»

Теве, Порфирьев йолташ, тыланда вашмут. Тевет йодында: кузе кроссвордым ыштыман? Тудо мыняр оҥайрак лиеш, калыклан тунар утларак келша. Эн ончыч схемым сӱретлыза. Вара тудлан келшышын мут-влакым возыза. Чыла шотеш толеш гын, йодыш-влакым ямдылыза. Тушто, почеламут корно семын але вес оҥай форма дене келыштарыме лиеш гын, утларак сай ыле.

Но кроссвордым ямдылыме годымат, вашмутым колтымо годымат вашкыме огеш кӱл. Теве тиде ганат 14 январьысе кроссвордлан тӱрыснек чын вашмутым Карай школ гыч Л. Сергеева да Морко районысо Чодыраял гыч В. Александров гына колтеныт. Волжский районысо Корамас гыч Афанасьевмыт еш, Советский район гыч В. Пермяков ала вашкымышт дене, ала вес амаллан кӧра 4-ше йодышланат «корно» манын вашештеныт. Тыге тиде мутым кок гана гыч возымо, а чынже гын тудо 6-шо йодышлан веле келшен толеш.

Куженер районысо Игисола гыч Ю. Казанцевын, Параньга район гыч В. Порфирьевын, Марий Турек гыч В. Сабатскихын, тиде районысо Сысоево гыч Рыбаковмыт ешын, Морко поселко гыч В. Алексеевын, Шернур районысо Памашсола гыч Л. Попован вашмутыштыштат йоҥылыш мут-влак улыт. Эше ик гана каласена: вашмутым колтымыда годым ида вашке, уэш шоналтен, терген ончыза.

И. АЛЕКСЕЕВ,
информаций да письма отделын пашаеҥже.

◆ Оҥай еҥ дене вашлиймаш

МАРИЙ ОЛАН ФИНН ӰДЫРЖӦ

КОДШО декабрь мучашсе «СССР — Финляндий» обществын Марий отделенийже почылто. Тушко пашаче коллектив-влак, шуко посна еҥ ушненыт. Общество членыш пураш йодмашым Гюнхильда Гоговна Ершоват пуэн. Кандашлу ийым эртыше, кугу капан, ош ӱпан, поро кумылан ӱдырамаш дене ме ныл ий чоло акак-шӱжарак гай келшен илена.

Гюнхильда Гоговна Финляндийыш шочын. Ӱдыр фамилийже Гампф. Швед, финн йылме дене мутланен мошта да воза, финн калыкын тӱрлӧ йӱлажым, литературыжым сайын пала. Карелийыште илыше ятыр еҥ дене пеҥтыде кылым куча.

шалаташ тӧчышӧ ош бандит-влак, кочкышым кычалын, икана веле огыл хуторыш пурен коштыныт.

1920 ий шыжым еш Петрозаводскышко кусна. Ачам таможня начальниклан шогалтат, тудо тиде жаплан большевик партийын членже лийын. Йоча-влак тунемаш тӱҥалыт.

Гюнхильда педтехникумым тунем пытара да комсомолыш пура. 1929 ийыште Тихтозеро поселкышто туныктышылан ышташ тӱҥалеш. Тыште ончыч заводышто токарьлан ыштыше финн рвезе Суло Хаккарайнен дене вашлиеш. Суло пограничный заставыште служитлен. Нуно ваш-ваш ...

...ничный отрядын начальникшын старший полышкалышыжым, титаканлан шотлымо огыл да тудым 1958 ий 27 февральыште реабилитироватлыме (колымекше)».

Кум изи йоча дене нимо деч посна кодшо ӱдырамашын илышыже могай лийын — каласенат, возенат мошташ ок лий. Ачаже тиде жаплан Тамбовышто пашам ыштен. Изи йоча-влакым поген, тушко каяш логалын. Тыштат ласка илыш кужуак лийын огыл: 1941 ийыште, Кугу Отечественный война деч ончыч, Гого Федоровичымат арестоватлат. Вараже изаже Готфрингымат нантаят. Нунат мӧҥгӧ пӧртылын огытыл, лач жап эртымек веле, титакан огыл улмышт нерген кагаз ластык толын.

Война жапыште Гюнхильда эвакогоспитальыште пашам ыштен. Электрина да Виола ӱдыржӧ-влак кертмышт семын аваштлан полшеныт. Тыште ыштымыж годым сусыргышо салтак ден офицер-влаклан латкум гана шке вӱржым пуэн.

1957 ий гыч Карелийыш пӧртылеш да пашам ышташ тӱҥалеш. Кушто ыштен, эре Почетный грамота да благодарность дене сай пашажым палемденыт, а война деч вара «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.» медальым кучыктеныт. Варажым поро пӧръеҥым вашлийын. Марий кундемыш толын лектын. Кызытсе фамилийже Ершова.

Илыш корныштыжо могай калык коклаште илен (швед, финн, карел, эстон, руш, марий да молат), чылашт дене келшен, кылым кучымо нерген поро шомак дене веле шарналта. Кызытат тӱрлӧ вер гыч шуко письмам, саламлымаш открыткым налын шога. Марий йылмымат ӧр...

Айста шыргыжалына

Шернур вел Кугу Мушко ял гыч кандашлу ияш Матра кокай олаште уныкажым ончен илен. Кушкыжмыш, мешакым сакалтен, тоям тоялен, Советский урем дене ошкылеш. Вашлийыныт, йодым:

— Кушко тыге вашкет?

— Шернурыш каяш лектынам. Автовокзалыш содоррак мисн шунем,—малдале.

— Шого, кокай, автобусыш шынден ужатем,—темлем.

— Уке, йолын топкалтем. Физкультурет йӧршеш уто огыл,—вашештыш.

— Эскере, корным вошчымо знакшым палет?

— Йошкарге ден ужаргыжым палем,—ешарыш да автовокзал велыш тыртыктыш.

⊙

Изи Микале пӧртышкыжӧ куржын пура да аважлан ойла:

— Тымапий куван торык йомын, торык йомын!

— Кузе туге?

— Вӱта гыч, вӱта гыч.

— Молан Тымапий кува торыкым вӱташ шынден?—ӧрын ава.

Вара пале лийын: торык огыл, шорык йомын улмаш.

⊙

Теле пайрем кечын аваже Сепан чукайлан руаш дене пӱкшым ыштен пуэн. Сепан куанен кочкеш.

Уремыш лекмекыже, рвезе-влак йодыт:

— Пӱкшетше мо дене ыштыме?

Сепан парням оптен ойла:

— Урза лос, сӱлӧ лос, ...

КРОССВОРД

Шола гыч пурлашке: 3. Йолчием. 4. Шӱкшудо. 13. Вӱргене сплав. 14. Ял озанлык культура. 16. Пакча авыртыш. 17. Сурт-пече ужаш. 20. Официальный дипломатический документ. 22. Ю. Артамоновын «Ятман вате-влак» повестьше гыч персонаж. 24. Йӱдвелсе портовый ола. 28. Тыгыде чевер саска. 30. Лышташан пушеҥге. 31. Янда ате. 36. Шурно коса. 37. Чодырасе вер-шӧр. 38. Вер-шӧрын ойыртемалтше ужашыже. 40. Тӱшка. 42. Марий писатель, «Арслан» романын авторжо. 43. Йӱдвел Америкысе государствын столицыже. 44. Юл вӱдыштӧ илыше кол. 47. Мут. 51. Шоҥго еҥ. 52. Кинофильмысе текст. 56. Футбол дене кӱшыл лигыште модшо команда. 57. Торгайыме вер. 59. Пушеҥге. 61. Герой ола. 63. Шындышаш озым. 66. Айдеме капысе пун. 67. Джакомо Пуччинин оперыже. 70. С. Вишневскийын поэмыже. 71. Вӱташте кӱлшӧ ӱзгар. 72. Изи чодыра. 76. Пушеҥге. 77. Первый марксистский руш газет.

Кӱпыч ӱлыкӧ: 5. Новосибирский областьысе ола. 6. Молдавийысе хоровой капелла. 7. Имне. 8. Илыш-йӱлаште кучылтмо ӱзгар. 10. Пеледыш. 12. Айдемын илышыштыже пиалым кондышо занятий. 17. Кресаньыкын кеҥежым пайдаланыме ӱзгар. 18. Совет Союз Герой С. Р. Суворовын шочмо ялже. 19. Союзный республикын рӱдӧ олаже. 21. Идалык. 23. Ерыште, эҥерыште илыше кол. 25. Шергакан кӱ. 26. Кужу жап. 29. Насекомый. 32. Мемнан элысе эҥер. 34. РСФСР-ысе областной центр. 35. Пашаче специальность. 39. Йошкар-Оласе кинотеатр. 40. Курал пыштыме мланде. 45. Идалык жап. 46. Транспорт средство. 48. Тӱшка пояшлыклан мутым кучышо еҥ. 50. Кайык. 51. Насекомый. 53. Электрограммофон марке, але музыкальный произведений. 54. В. Юксерн «Чарла» романже гыч персонаж. 57. Пояшлыкым аралыме вер. 58. Каспий теҥызыш йоген пурышо эҥер. 61. Чодырасе вондер. 62. Шокшо элыште илыше кугу янлык. 64. Ужалыме-налме ӱзгар, наста. 65. Медицина учреждений. 68. Награда. 69. Изи судно.

Пӱгылаште: 1. Курык марий поэт. 2. Изи ял. 9. Сылнымут произведений. 11. Сибирьысе эҥер. 15. Шокшо элыште илыше кугу кайык. 27. Театрыште зрительный зал. 33. Химический элемент, металл. 41. Вара дене ыштыме капка. 49. Вий, ал. 55. Кечывалвел кундемысе вӱдыштӧ сылнештше пеледыш. 60. Куйбышев олан ончычсо лӱмжӧ. 73. Кресаньык озанлыкыште кучылтмо ӱзгар. 74. «Семнадцать мгновений весны» кинофильмыште модшо СССР калык артист. 75. Шочмо кундемым шымлыше еҥ. 78. Икмыняр музыкальный йӱкын келшен йоҥгалтмышт. 79. Акрет годсо Грецийысе пеш тале ученый.

В. ПЕТУХОВ ден Е. АФАНАСЬЕВ ямдыленыт.

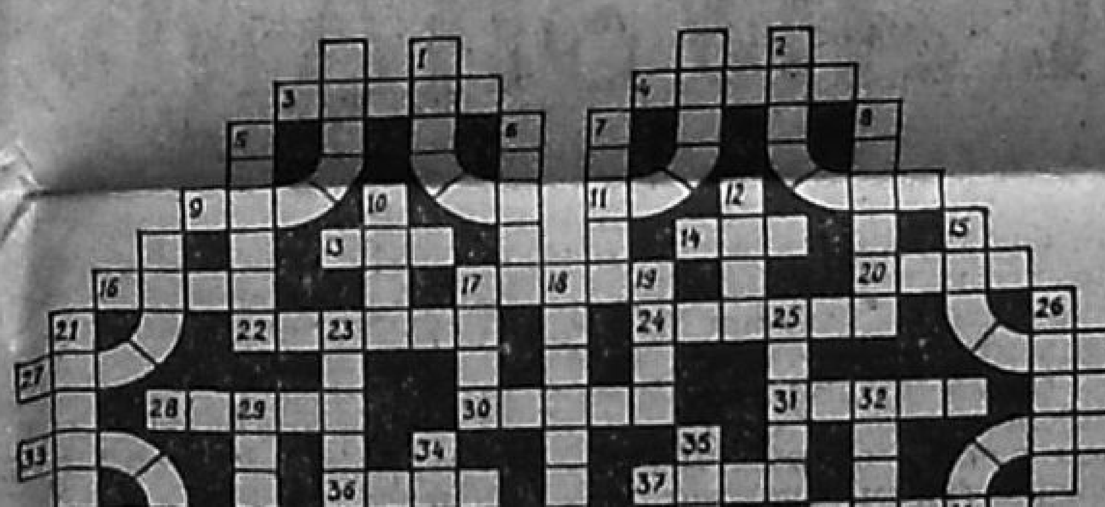

21 ЯНВАРЬЫШТЕ ПЕЧАТЛАЛТШЕ КРОССВОРДЛАН ВАШМУТ

Шола гыч пурлашке: 7. Ангелина. 9. «Калевала». 10. Маскарад. 11. Маршанов. 12. Клерк. 13. Омыта. 14. Чокеж. 17. Ковпак. 18. Монако. 19. Сапаев. 21. Пистер. 26. Аванс. 27. Пачер. 28. ... 31. Патриарх. 32. ...

Суд зал гыч

Рывыжат логалеш

Н. Г. Ильинлан идалыкат пеле ончыч «Марихолодмаш» объединенийыште складым вуйлаташ ӱшаненыт. Туштыжо тӱрлӧ калай, чия да молат аралалтыныт. Эн шергыже да шукыжо алюминий листа-влак лийыныт. Нелытым шотыш налын, складыш оптен, а тушеч цехлашке колтымыж годым чояланен. тыге складыште уто погынен.

Алюминий листа чӱдылан шотлалтеш. Тудын дене пӧртым леведаш сай. Чыла пашаже—кузе лукташ? Склад вуйлатыше йӧным муын: палыме шофер И. Н. Новоселовлан заводышто алюминийым ужалыме нерген каласен. Шофер завод директор лӱмеш 100 листам колташ йодын возен.

Ильин кагазыште ик «онгым» ешарен да тӱжем листам оптен луктыныт. Но рывыжла чояланышетат оптышеш верештын. Шолыштмын акше 3879 теҥгеш шуын. Шукерте огыл Ильинлан Йошкар-Оласе калык суд ончылно мут кучаш логалын. Ынде тудо кум ий жапыште эскерыман верыште пашам ышташ тӱҥалеш, погыжым конфисковатлыме.

А. КУГЕРГИН.

„Марийская правда" газет воза

Таче газет лудшыжо-влаклан рушарня выпускым темла. Тушто мемнан илыш...

Тиде кечылаште сай уверым нале: Финляндийыште тудын шольыжо ила улмаш. Ынглаш манын, тудлан письмам колтымо.

Г. Г. Ершован неле, кужу илыш корныжо, чынжымак, пеш оңгай да мыланна пример лийын кертеш. 1916 ийыште ешыже Сибирьыште улшо изи гына Тара олашке куснен. Тушто тунам финн, руш, татар, да моло калыкат иленыт.

«Ме рушла пешыжак мутланен она мошто ыле. Садланак, очыни, изи йоча-влак мемнам «немец-перец-колбаса, купи лошадь без хвоста» манын койдарат ыле. Но ваш-ваш кредалмым ом шарне», — ойла Гюнхильда Гоговна.

Вараже еш «Финский» хуторыш куснен, чодыра коклаште эрыктыме мландыште шурным ӱден, пакча саскам ончен куштен, олыкышто шудым солен да вольыкым ашнен. Ир саскам да поңгым поген. Тораште огыл эстон хутор верланен улмаш. Ваш-ваш коштын, келшен илымышт нерген финн ӱдырамаш шокшын шарна. А илыш куштылго лийын огыл, Октябрь революцийын сеңген налмыжым келшаш тӱҥалыныт, вараже у еш шочын.

1930 ий гыч Г. Г. Хаккарайнен партий членыш кандидат, а 1932 ийыште ВКП(б)-ын членже. Йозен да лудын моштыдымо еңвлак коклаште пашам эрташ, кум йочам ончаш куштылго лийын огыл. Но чулым, айдемым савырен моштышо поро ӱдырамаш чыла вере шуын да калык коклаште, пограничник-влакын ешыштышт эре пагалыме ең лийын.

Тиде ийлаште эл мучко тӱҥалше репрессий ешлан кугу ойгым конда: 1937 ий октябрь тылзыште Суло марийжым пограничный паша гыч корангдат да партий гыч луктыт. Икмыняр кече эртымеке, пачерыште вургемым, книгам шалатен пытарен, обыскым ыштымек, Сулом, тарантасыш шынден, ала-кушко нангаят. Тиддеч вара Гюнхильда марийжым ужын огыл. Сталинлан, Берийлан, погрануправленийыш икана веле огыл йодын возен гынат, вашмутым налын огыл. Лач ятыр жап эртымек, угыч йодын возымыжлан тыгай вашмут лийын:

«Хаккарайнен Суло Александровичым, икымше пограна деч вара «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.» медальым кучыктеныт. Варажым поро пӧръеңым вашлийын. Марий кундемыш толын лектын. Кызытсе фамилийже Ершова.

Илыш корныштыжо могай калык коклаште илен (швед, финн, карел, эстон, руш, марий да молат), чылашт дене келшен, кылым кучымо нерген поро шомак дене веле шарналта. Кызытат тӱрлӧ вер гыч шуко письмам, саламлымаш открыткым налын шога. Марий йылмымат ӧрдыжлан ок шотло.

Партийный организацийын илышыштыжат (ме 7-ше ЖЭУ пеленсе парторганизацийыште улына) вийже шумо семын порученийым шукташ тырша. Пеш шуко лудеш. Газет ден журнал-влакым Карелий гычат налеш.

Чон ойгыж дене Закавказьеште кызытсе шучко событийым вожылмаш пашалан шотла. Ме тидын шотышто Гюнхильда Гоговна дене иктым гына каласынена: экстремист, террорист, бандит-влак азербайджан ден армян калыкын интересшылан шӱвалын веле шындат — нуно, вӱрым йоктарен, шке кидышкышт властьым налнешт. Совет Союз — мемнан чыла калыкнан пӧртшӧ, тиде пӧртым ниґӧлан шалаташ пуыман огыл. Келшымаш, ваш-ваш ӱшанымаш, сай пашам ыштыме веле чылалан пиалым конден кертеш.

Неле илышым шуко ужшо ӱдырамаш кызытат чолга ушан. Теве налза кодшо шыжым. Могай лӱддымылыкым ончыктен. Кечывал деч вара пачерыштыже шкетын лиймыж годым тӱрлӧ чиян телевизоржо йӱлаш тӱҥалын. Кандашлу ияш ӱдырамаш «вуйым йомдарен» огыл. Кугу покрывалым налын, телевизорым леведмек веле пожарныйыш увертарен. Пожарный-влакын толмеш книгам, ӱзгарым утараш тӱҥалын. Чулымлыкым ок ончыкто гын, тул вес пачерлашке куснен, пеш кугу эңгекым ышта ыле.

Г. Г. Ершова — чыным йӧратыше коммунист. «СССР — Финляндий» отделенийын пашаштыже уло чонжо дене полшынеже. Чын, ийготлан кӧра ӧрдыжыш лектын кошташ аптырана, но кӧ тудын дене кутыраш шона гын, иктыланат тореш ок лий.

М. АНДРЕЕВА.

Йошкар-Ола.

И. Речкиным фотожо.

торыкым вӱташ шынден? — ӧрын ава.

Вара пале лийын: торык огыл, шорык йомын улмаш.

⊙

Теле пайрем кечын аваже Сепан чукайлан руаш дене пӱкшым ыштен пуэн. Сепан куанен кочкеш.

Уремыш лекмекыже, рвезе-влак йодыт:

— Пӱкшетше мо дене ыштыме?

Сепан парням оптен ойла:

— Урза лос, сӱлӧ лос, сыдаң лос, пурса лос, пусто лос. Сылазе уй-й кунар лос, — кугешнен умылтара полмезе.

А. ЯНВАРЕВ поген.

Муро

Мый пашаште лиям,
Кужу корныш лектам —
Кеч-куштат, кеч-кунам
Чапле мурым муам.
Муро — мыйын йолташ,
Муро — мыйын эмем.
Муро дечын посна
Йӧсланен мый илем.

Аля СЕМЕНОВА,
тунемше.

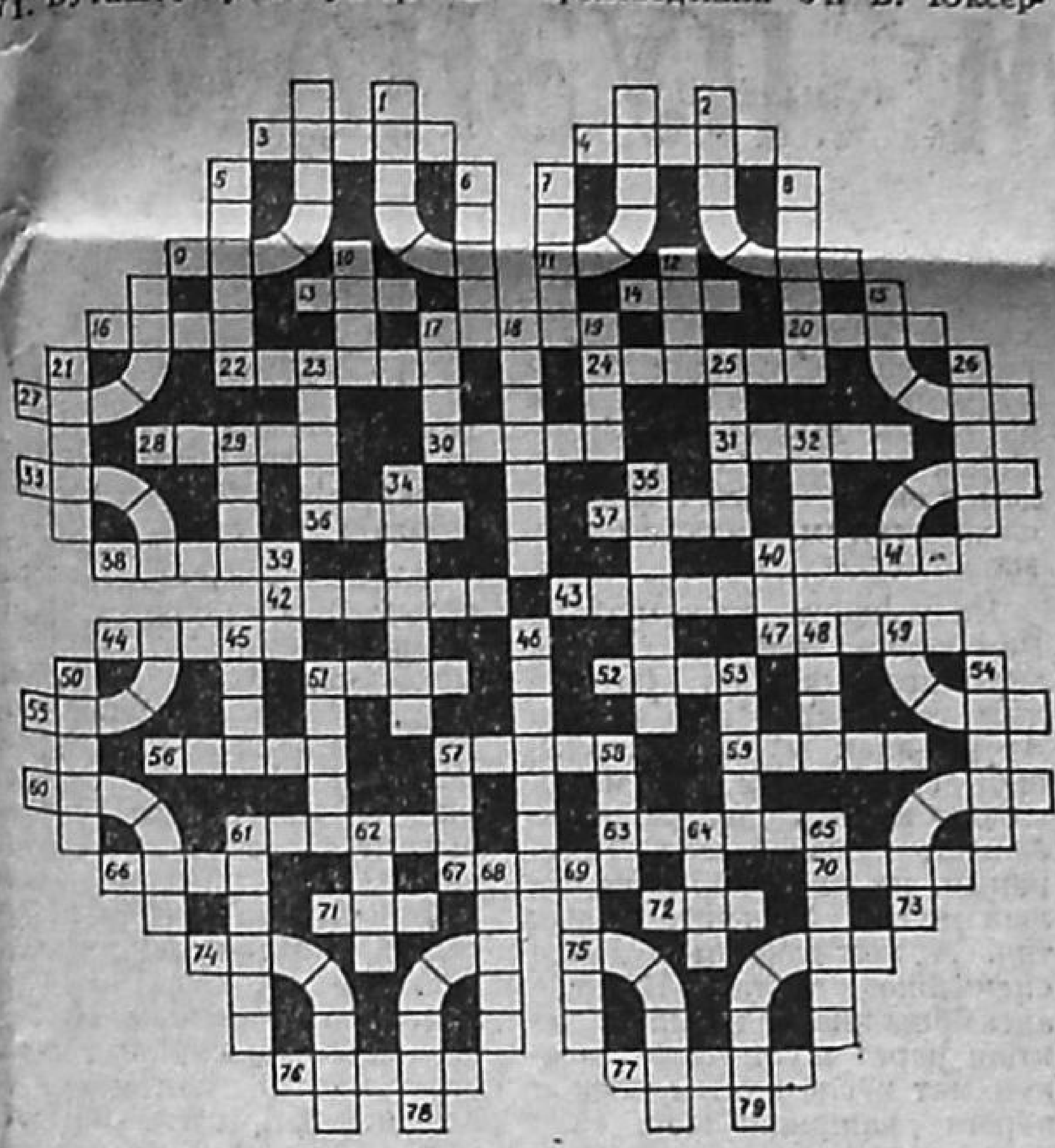

Е. АФАНАСЬЕВ ямдылен.

21 ЯНВАРЬЫШТЕ ПЕЧАТЛАЛТШЕ КРОССВОРДЛАН ВАШМУТ

Шола гыч пурлашке: 7. Ангелина. 9. «Калевала». 10. Маскарад. 11. Маршанов. 12. Клерк. 13. Омыта. 14. Чоңеж. 17. Ковпак. 18. Монако. 19. Сапаев. 21. Пистер. 26. Аванс. 27. Пачер. 28. «Ораде». 31. Патриарх. 32. Карандаш. 33. Германий. 34. Саврасов.

Кӱшыч ӱлыкӧ: 1. Яндарлык. 2. Четкарев. 3. Гидра. 4. Клара. 5. Овдасола. 6. Юлиозеро. 8. Айдеме. 9. Комета. 15. Балет. 16. «Корищ». 19. Совлапер. 20. Панорама. 22. Тарантас. 23. Радиатор. 24. Шанхай. 25. Черкес. 29. Панно. 30. Арава.

* * *

Чын вашмутым эн ончыч Шернур районысо «Коммунар» колхоз гыч Л. И. Таныгин колтен.

...тышеш верештын. Шолыштмын акше 3879 теңгеш шуын. Шукерте огыл Ильиллан Йошкар-Оласе калык суд ончылно мут кучаш логалын. Ынде тудо кум ий жапыште эскерымаш верыште пашам ышташ тӱҥалеш, погыжым конфисковатлыме.

А. КУТЕРГИН.

„Марийская правда" газет воза

Таче газет лудшыж-влаклан рушарня выпускым темла. Тушто мемнан илышыште лийын шогышо шуко тӱрлӧ событий нерген материалым печатлыме.

«Румбыкан толкын» корреспонденций Юлым арален кодымо проблемым ужаш тарвата. Республикын прокуроржо В. Костяев прокуратурыш пурышо вуйшийдмаш-влакым комментироватла.

Молгунамсе семынак тачысе номерыште Йошкар-Олан илышыж нерген газетысе газет темлалтеш.

Номерыште Йыван Кырля нерген «Мустафан кужу ӱмыржӧ» заметка уло.

УВЕРТАРЕНА, ПАЛДАРЕНА

ОНЧЫЗА

7 канал. 8.00 — Спорт чылалан. 8.15 — Ритмический гимнастика. 8.45 — «Спортлотон» тиражше. 9.00 — Эрдене эрак. Йоча-влаклан передача. 10.00 — Отечествылан служитлем. 11.00 — Эрденысе почта. 11.30 — Тӱням йыр. Альманах. 12.30—Тазалык. 13.15 — Мультфильм. 13.35— Сеңгымашын 45-ше идалыкше вашеш. «Лидия». Худ. фильм. 15.05 — «Панацея или... катастрофа?» 16.50 — «Три орешка для Золушки». Худ. фильм. 18.30 — Фигурный мунчалтымаш. Европын чемпионатше. Показательный выступлений. 21.00 — 7 кече. 22.00 — Рушарнясе нравственный проповедь. 22.15 — А. А. Яблочкина лӱмеш Рӱдӧ актер пӧртыштӧ театральный вашлиймаш нерген шарнымаш (60 шо ийласе запись).

12 канал. 8.00 — Зарядкыш шогал. 8.15 — Памаш. 8.45 — Латвийский ССР Гостелерадио. «Возвращение». 9.20 — Док. фильм. 9.40 — «Тачанка с юга». Худ. фильм. 11.00—«Художник да власть». 12.10 — «И повторится все...» Худ. фильм. 13.25 — Куштылго атлетика. СССР-ын чемпионатше. 14.00 — Мультфильм. 14.30 — «Советская Россия» видеоканал. 17.00 — «Планета» тӱнямбал программа. 18.00 — Видеоблок. Калык творчество. 20.00 — Сайын малыза, йоча-влак. 20.20 — «Виват, Россия!» «Орфей реки Новы». 1-ше ужаш. 21.00 — 7 кече. 22.00 — «Найти Трою». Худ. фильм. 23.15 — Режиссер В. Виноградовын фильмже. «Я возвращаю ваш портрет».

КОЛЫШТСА

7.30 — Программа, увер. 7.32 — Кӧлан кече шыргыжеш? «Пачемыш» сатирический журналын февральысе номержылан обзор. 7.55 — Увертарымаш. 17.15 — Поро кас. 17.55 — Йодмыда почеш музыкальный программа. 18.35 — Увертарымаш.

ТЕАТР

РЕСПУБЛИКАНСКИЙ руш драмтеатр

«Кто разбудит принцессу?» — 10, 12.

«Ловушка» — 18. Спектакль деч вара лотерей эрталтеш.

МАРГОСФИЛАРМОНИЙ

(И. С. Палантай лӱмеш музыкальный училище)

5 февральыште

Марий АССР искусствын заслуженный деятельже А. Р. Сидушкинан шочмыжлан 75 ий темме лӱмеш концерт — 19.

КИНО

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)

«Василиса Прекрасная» — 9.30.

«Нечистая сила» (1 да 2 серий, кугыен-влаклан гына)—11, 13.30, 16, 18.30, 21.

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)

«Дежа вю»—10, 12, 15.30, 18. «Малыш и озорники»—14 (йоча сеанс). «Стеклянный лабиринт» (премьера)—20.

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Хон Гиль Дон»—9, 13.45, 22. Кужемдыме сеанс: «Я летаю на собственных крыльях», «Влюбленный мужчина» —11.15. «Влюбленный мужчина»—15.55, 18.05, 20.05.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Я в полном порядке»— 9, 14.50, 18.10. «Леди Макбет Мценского уезда» (кугыен-влаклан гына) — 10.40, 16.30. «Один момент» (1 да 2 серий)—12.20, 20.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Путешествие с курицей по реке»—9, 15.40. Мультфильм киносборник—10.40. «Волшебное наследство» — 12.10, 14. «Брак с выходными днями»—17.30. «Жикина династия» (кугыен-влаклан гына)—20, 21.30.

«МИР» кинотеатр

«Жикина династия»—11, 12.40, 18.20. «Воля вселенной»—14.20. (йоча сеанс). «Любимый Раджа» (1 да 2 серий)—16, 20.30.

КИНОЛЕКТОРИЙ

«Сумасшедшие на стадионе» — 17. «За прекрасных дам» — 19.

5 февраль гыч

«РОССИЯ» кинотеатр (Кугу зал)

«Стеклянный лабиринт» — 9.30, 13.30, 18, 21.50. «Влюбленный мужчина» — 11.30, 15.40, 20.

«РОССИЯ» кинотеатр (Изи зал)

«Мария Мирабела в Транзистории» — 10, 14 (йоча сеанс). «Вспышка» — 11.40, 20.40. «Всех за решетку» (1 да 2 серий) — 16, 18.20.

«ЭРВИЙ» кинотеатр

«Боны и покой (кугыенвлаклан гына) — 9, 11. 16, 20.50. «Зита и Гита» (1 да 2 серий) — 13, 18.05.

«ОКТЯБРЬ» кинотеатр

«Хон Гиль Дон» — 9. 14, 21.30. «Месть и закон» (1 да 2 серий)—11.20, 18.50. «Клич свободы» (1 да 2 серий) — 16.10.

«РЕКОРД» кинотеатр

«Пугало из чердачного окна» — 9, 14.30. Мультфильм киносборник — 10.40. «Дежа вю» — 12.10, 16.30, 18.50, 21.

«МИР» кинотеатр

«Дежа вю» — 11.30, 18.20, 20.30. «В крайнем случае тебе ничего не скажу» — 14. «Брак с выходными днями» — 16.

Редактор В. А. МАТЮШЕВ.

Редакцийын адресше:

424000, Йошкар-Ола, СССР Вооруженный Вийын 70-шо идалыкше урем, 20

Талукышто 300 номер лектеш.

Тираж 17 412.

Газетын индексше 52710

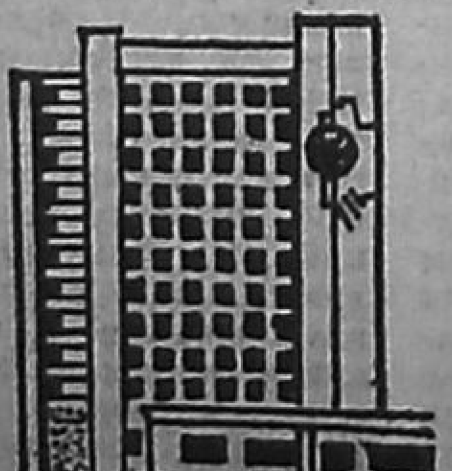

Телефон-влак:

Редактор — 5-08-40

Заместитель-влак — 5-25-36, 5-39-26

Приемный — 5-37-91

Ответственный секретарь — 5-35-73

Заместитель-влак — 5-39-36

ОТДЕЛ-ВЛАК:

Партийный илыш — 5-53-18

Идеологический — 5-54-34

Промышленность, строительство да транспорт — 5-54-89

Аграрный — 5-29-77

Совет паша да быт — 5-42-22

Культура, литература да искусство — 5-08-64

Информаций да письма — 5-39-19, 5-43-72

Кусарыше — 5-39-55.

Увертарымаш — 5-39-44

Газетын собкоржо-влак:

У Торъялыште — 9-15-19.

Моркышто — 9-16-86

Звениговышто — 9-22-83.

Оршанкыште — 2-17-38.

Марий АССР Госкомиздатын республиканский полиграфическо-редакционный объединенийже

424700, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Э—00252. Заказ 1033.